

4142

ՇՈՂԱԿԱԹ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

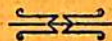
Բ. ՏԱՐԻ

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ

ԿԱԶՄԵՑ

Հ. Հ. ՈՍԿԵԱՆ

ՄԻՆԻԹ. ՈՒՆԵՏԷՆ

ՎԻԾՆՆԱ

1931

491.99-8

Ո-48

2010

491-99-8
Ո-48

493

ՇՈՂԱԿԱԹ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Բ. ՏԱՐԻ

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ

ԿԱԶՄԵՑ

Հ. Հ. ՈՍԿԵԱՆ

ՄԽԻԹ. ՈՒՆՏԷ

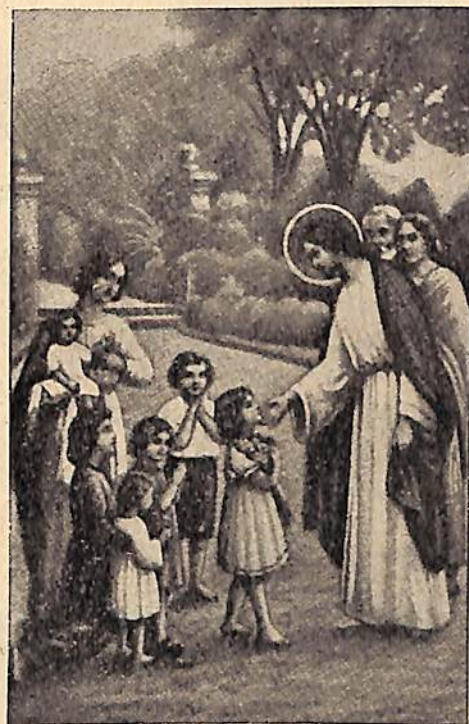

ՎԻԵՆՆԱ

1931

2002

68763-Ա. 2.

Յիսուս կը սիրէ բարի մանուկները:

130 6-81

Ա ա	Բ բ	Գ գ	Դ դ	Ե ե	Զ զ
Է է	Ը ը	Թ թ	Ժ ժ	Ի ի	Լ լ
Խ խ	Ծ ծ	Վ վ	Շ շ	Չ չ	Պ պ
Ճ ճ	Մ մ	Յ յ	Ն ն	Շ շ	Ո ո
Ձ ձ	Պ պ	Ջ յ	Ռ ռ	Ս ս	Վ վ
Տ տ	Ր ր	Յ ջ	Խ լ	Փ փ	Ք ք

Եւ եւ Օ օ Ֆ ֆ:

Ու ու

Գարուն, Աշուն, Տուն, Ուր:
Ժառայ, Արայ, Աերայ, Տեսայ:
Սենեակ, Սարեակ, Վառեակ, Վեցեակ:
Անկիւն, Հերիւն, Պատմութիւն, Գիւղ:
Զինուոր, Ազուոր, Աստուած, Վառուած
Պարոյր, Սամոյր, Բոյր, Ժոյլ, Թոյլ:
Արծիւ, Հազիւ, Թիւ, Ժիւծիւ:
Ածիկ, Ազակ, Շտկել, Ամկմալ:
Ստէպ, Սնար, Շնորհք, Շտեմարան:

Ա ա Բ բ Գ գ Դ դ Ե ե
Է է Ը ը Թ թ Ժ ժ Ի ի
Խ խ Ծ ծ Վ վ Շ շ Չ չ
Պ պ Ձ ձ Պ պ Ջ յ Ռ ռ
Ս ս Վ վ Տ տ Ր ր Յ ջ
Խ լ Փ փ Ք ք
Եւ եւ Օ օ Ֆ ֆ
Ու ու

Տե՛ս Մարտին ձիւնծաղիկ,
Ապրիլին մանուշակ,
Մայիսին սիրուն վարդ,
Պարտէզին կ'ըլլան զարդ՝
Բոյրերով անուշակ
Եւ գոյնով գեղեցիկ:

Գարուն է, գարուն, ծաղիկ ու հոտ ամէն տեղ:
Ամառ է, ամառ, ցորենն ու գարին արտերն
Էն ծածկեր:

Աշուն է, աշուն, պտուղ եւ տերեւ չորս դին:
Զմեռ է, ձիւնը բաթիլ բաթիլ գետին կ'իջնէ:

Ի՞նչպէս է:

Գարունը զուարթ է,
Աշունը թախծալից:
Ամառը տաք ու տապ,
Զմեռը սառ ու պաղ:
Քամին անհաճոյ է,
Զեփիւռը հաճոյական:
Տեղատարափը վնասակար,
Թօնը օգտակար:
Արկուտը աղետաբեր,
Ցօղը կաղղուրիչ:
Խօսիլն արծաթ է,
Լռելը՝ ոսկի:

Դէպի ուր:

Դէպի ուր ժիր մեղու.

— Դէպի դաշտ քիչ հեռու,
Ծծելու ծաղկին հիւթ,
Որ ճարեմ մեղրիս նիւթ:

Դէպի ուր քաջ մրջին.

— Դէպի այն խոր անկիւն,
Որ գտնեմ ինձ համար
Աերակուր եւ պաշար:

Դէպի ուր իմ մանուկ,

Դէպի խաղ, գի՛րկ փափուկ.
— Դէպի մեր դպրատուն,
Ըլլալու մարդ գիտուն:

Երկու դասընկերները:

Ա.

Վահրամ եւ Հրանդ իրարու դասընկեր
էին: Վահրամ փութաջան էր, իսկ Հրանդ՝
ծոյլ եւ խաղամոլ:

Գարնանային գեղեցիկ առաւօտ էր:
Արեւն արդէն իր ճառագայթները սփռած էր
երկրի վրայ: Գպրոց երթալու ժամն ալ եկած:
Վահրամ գրքերը ծրարած դպրոց կը դիմէր
ուրախ զուարթ: Ճամբան Հրանդ անոր հան-
դիպեցաւ ու ըսաւ. Եկուր, երթանք, դաշ-
տերը շրջագայինք: Ի՞նչ պիտի ըլլայ դպրոցը:
Չմեռն արդէն բաւական սորվեցանք եւ մեր
գլուխը ուռեցուցինք: Նայէ՛ օդն ալ ի՞նչ գե-
ղեցիկ է եւ հրապուրիչ:

Վահրամ պատասխանեց. Ո՛չ, դո՛ւն ալ
ինձի հետ դպրոց գալու ես: Ներուած չէ
առանց բաւարար պատճառի բացակայիլ:
Հրանդ անոր խօսքին չանսաց եւ սուրաց դաշ-
տերը: Իսկ Վահրամ դպրոց գնաց: Իր փու-
թաջանութեամբը դպրոցին առաջին աշա-
կերտն եղաւ: Ետքէն յաջողութեամբ աւար-
տեց իր դպրոցական ընթացքը, եւ վեց տարի
վերջ, նոյն դպրոցին տնօրէն ընտրուեցաւ:

Տաս տարի յետոյ, ձմրան մշուշոտ օր մը,
նոյն դպրոցին դրան զանգակն աղքատ մը
հնչեցուց: Դիտէ՞ք, ո՞վ էր այդ աղքատը—մեր
ծոյլ Հրանդը: Ռոնապանը դուռը բացաւ եւ
ներս առաւ զինքը: Հրանդ անգործ էր եւ
անօթութենէ սոված: Ուզեց տեսնել տնօ-
րէնը, որ շուտով կանչուեցաւ: Տնօրէնը՝ Պարոն
Վահրամ եկաւ: Հրանդ խօսեցաւ անոր պա-
ղատաղին. Պարոն, բաւ, խղճացէք վրաս
ու գործ տուէք հացիկս ճարելու համար:
Եթէ կը հաճիք դպրոցին աւելածուն բրէք
զիս: Վահրամ ճանչցած էր իր ծոյլ ըն-
կերը. Ո՛չ, այդ չ'ըլլար, բաւ ան, երկու
ընկեր, մէկը դպրոցին տնօրէնը եւ միւսը
ծառան, այդ անհնար է: Ես քեզի ուրիշ
գործ մը պիտի փնտռեմ: Բայց ըսէ, զիս
ճանչցա՞ր: Հրանդ պիշ պիշ նայեցաւ անոր
երեսը, ճանչցաւ զինքը ու սկսաւ յուզումէն
հեծկտալ: Կուզէր սորվիլ, բայց աւանդ, այլ
եւս շատ ուշ էր:

Հէյ ջան լուսին:

Լուսինն ելաւ այն լեռնէն,	Հէյ ջան լուսին,
Լեռան բարձր կատարէն.	Կարմիր լուսին,
Կլոր-կարմիր երեսով	Մեռնիմ՝ արծաթ
Աշխարհն ըրաւ լոյսի ծով:	Քու երեսին:
Հէյ ջան լուսին,	Բայց ամպերն ահագին
Վախ քու լոյսին	Նախանձեցան լուսնակին
Մեռնիմ՝ կլոր	Երկինք եկան կապուտակ
Քու երեսին:	Լուսինն առին իրենց տակ:
Խաւարն իսկոյն չքացաւ.	Հէյ ջան լուսին,
Ա՛լ գետինը չկեցաւ.	Խաւար լուսին,
Լուսնի լոյսէն հալածուած	Կարօտ եղանք
Խոր ձորերուն մէջ մնաց:	Մենք քու լոյսին:

Առախտումը:

Դա՛-դա՛-դո՛-դէ՛,	Կու գայ արագ համարձակ.
Դա՛-դա՛-դո՛-դէ՛,	Ծամբան հարթ է լայնարձակ.
Փը՛շ, Փը՛շ, Փը՛շ.	Սար ու ձորեր ձայն կու տան,
Փո՛ւ, Փո՛ւ, Փո՛ւ.	Երբոր կ'անցնի մեքենան.
Դղըդաղէն ինքն ահա	Ի՛նչ ծուխ ու բոց
Կառախտումն է որ կու գայ.	Ի՛նչ դղըդոց
Ու կը Փըշայ,	Հով ու փոշի,
Կը ՓըշՓըշայ,	Փը՛րր, Փը՛րր, Փը՛րր,
Կը հեւայ:	Վը՛զ, զ՛, զ՛, զ՛
	Ո՛ւ ո՛ւ ո՛ւ ո՛ւ:

Ո՞վ է տէրը:

Վարդենիկ զիրք մը գտաւ փողոցին մէջ: Գրքին վրայ գրուած էր. «Արուսեակ»: Ուրեմն մեր Արուսեակն է կորսնցուցեր ասիկա, մտածեց ինքնիրեն Վարդենիկը, եւ յետոյ մտքին մէջէն ըսաւ. ի՛հ, կորսնցուցեր է, ուրեմն ինքն է յանցաւորը: Եթէ ես զայն չգտնէի, միեւնոյն է,

ուրիշը պիտի գտնէր: Այս գիրքն ինծի պէտք է:

Եւ միւս օրը Վարդենիկ զիրքը դպրոց տարաւ:

— Ո՞ր տեղէն է այս գիրքը, հարցուց ուսուցիչը:

— Դտայ զայն:

— Ինչո՞ւ չտուիր Արուսեակին:

— Չէ՞ որ ես փողոցին մէջ գտայ զայն, բարձրաձայն պատասխանեց Վարդենիկը, վախնալով որ զինքը գող 'անուանեն:

Այն ատեն դարձաւ ուսուցիչն ամբողջ դասարանին. Իսկ դուք ի՞նչ կը կարծէք, տղաք, որո՞ւն կը պատկանէր այս գիրքը, եթէ ինկած ըլլար ո՛չ թէ փողոցը, այլ մեր պատշգամբը:

— Արուսեակին, պատասխանեցին բոլորը միաբերան:

— Իսկ եթէ այս գիրքը գտած ըլլամ իմ սենեակս, որո՞ւն կ'ըլլայ այն:

— Արուսեակին:

— Բանի որ այդպէս է, Վարդենիկ, վերցնէր զիրքը, եւ ըսէ թէ որո՞ւն զիրքը քու քովդ է:

— Արուսեակին:

— Այն ատեն տա՛ր եւ տիրոջը յանձնէ:

Վարդենիկ հնազանդեցաւ եւ զիրքը յանձնեց Արուսեակին:

Ժիրայրին օգանաւը:

Այդ օրը Ժիրայր շատ ուրախ էր: Իր հայրը շուկայէն իրեն գեղեցիկ օգանաւ մը գնած էր: Ի՛նչքան պիտի զուարճանար անով: Անմիջապէս պարտեղ վազեց հոն փորձելու համար իր նոր խաղալիկը:

Տեսնենք ինչպէս կը թռչի օգանաւը — ֆը՛ռռ... ահա կը սկսի թռչիլ: Կը բարձրանայ, կը բարձրանայ: Կարծես թէ ճերմակ մեծ թիթեռնիկ մը եղած ըլլայ:

Ժիրայր՝ քիթը վեր տնկած կը դիտէ օգանաւը, որ հիմայ ծառէն ալ բարձր է:

Ա՛հ ի՛նչքան կը բարձրանայ: Բայց չըլլայ թէ շատ հեռուն երթայ: Ոչ: Ահաւասիկ ան կ'իջնէ: Ժիրայր կը վազէ մինչեւ պարտեղին միւս ծայրը, եւ ձեռքերը կ'երկարէ զայն բռնելու:

Բայց ահա քամին կը փչէ եւ զայն դրացիին բակը կը ձգէ: Ի՛հ, պատը շատ բարձր չէ: Ժիրայր կատուի մը պէս կը մագլցի պատին վրայ, եւ դրացիին բակը կ'իջնէ:

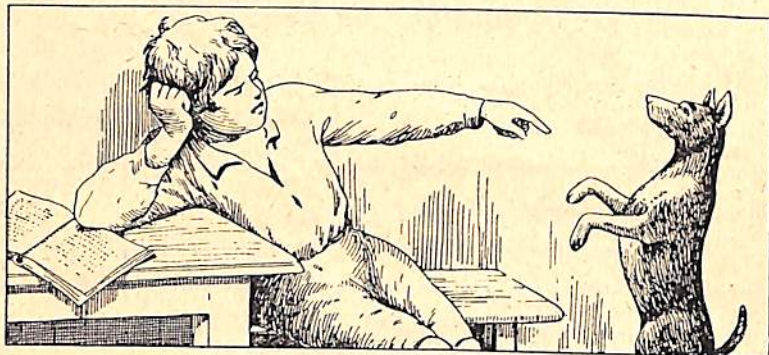
Կին մը, որ պատին տակ նստած էր, վեր կը ցատկէ եւ կը նայի: Վախեցած էր:

— Ո՞վ զքեզ արտօնեց իմ տունս ու բակս մտնելու: Ժիրայր մինչեւ ականջին ծայրերը կը կարմրի ու կ'ըսէ. Եկայ օգանաւս առնելու:

— Ի՛նչպէս կու գաս քու օգանաւդ առնել. չե՞ս

գիտեր, որ ուրիշին տունն ու բակն առանց թոյլ տրուելու
չէ կարելի մանել:

Ժիրայր հասկցաւ, որ գէշ ըրած էր: Իսկոյն ներում
խնդրեց, եւ օդանաւն առնելով հեռացաւ:

Ծոյլ տղան:

Ո՛հ, ի՞նչ օդ, ի՞նչ սիրուն. Հոս, անկիւն, կեցիւր լուռ
Այս օդին դարատուն. Սանկ, կեցցես, բարեւ տուր.
Ո՛հ, չ'ըլար, չունի համ, Ծիշդ այսպէս թաթիկ վեր,
Գիտցածս ալ կը մոռնամ: Թէ ոչ՝ ծեծ. չե՞ս ուղեր:

Բայց երկայն ես օրեր, Կը հաջնս, սորվելու
Չանձրանալ չեմ ուղեր, Միտք չունիս, ի՞նչ, ծոյլ դու,
Ի՞նչ ընեմ. հոս, հոս շուն, «Ծոյլին միշտ պատուհաս»
Ծուլութիւն կ'ընես դուն: Խօսքը դուն կը մոռնաս:

Տարեկից քեզ շներ Բայց ո՞վ է: Եւ ահա
Ի՞նչ բաներ չեն գիտեր, Հօրը ձայն կ'որոտայ,
Լող ու որս, պար ու խաղ «Պատուհաս միշտ ծոյլն»:
Են իրենց հացն ու աղ: Պատժի չե՞ս արժանի:

Ծուռ-Դդումը:

Ա.

Ի՞նչ փչեց, ի՞նչ չփչեց ծուռ-Դդումին խելքին,
Կլաւ գաւաղանն առաւ ծուռ մէջքին դրաւ, ու ճամբայ
ինկաւ ընկոյզ գողնալու: Շատ գնաց թէ քիչ, ատիկա
միայն ինքը գիտէ. միայն թէ ճամբան պատահեցաւ
Մողին:

Մողին հարցուց. — Ծուռ-Դդում, ո՞ւր կ'երթաս:

— Ծռիս, ճամբու տակն իյնաս, չե՞ս կրնար քեռի
ըսել, պատասխանեց Դդումը բարկացած:

— Ա՛, քեռի, ատ ո՞ւր կ'երթաս, նորէն հարցուց
Մողին:

— Ընկոյզ գողնալու, պատասխանեց Դդումը:

— Է՛, եկո՛ւր երկու ըլանք, ըսաւ Մողին:

Ծուռ-Դդումը համաձայնեցաւ, ու անոնք միասին
շարունակեցին ճամբան:

Բ.

Շատ դացին թէ քիչ, ծուռ Դդումն ու Մողին գիտեն,
միայն թէ ճամբան պատահեցան Աքլորին:

— Ծուռ-Դդում, ատ ո՞ւր կ'երթաս, հարցուց
Աքլորը:

— Ծռիս, ճամբու տակն իյնաս, բարկացաւ Դդումը,
քեռի չէի՞ր կրնար ըսել:

— Զեռի, ատ ո՞ւր կ'երթաս. կրկնեց Աքլորը:

— Ընկոյզ գողնալու, պատասխանեց Դդումը:

— Է՛, երկու մի ըլաք, երեք ըլանք, առաջարկեց Ա.քլորը:

Դդումն ու Մողին համաձայնեցան, եւ երեքը միասին շարունակեցին ճամբան:

Դ.

Շատ զացին թէ քիչ, ատիկա Դդումը, Մողին եւ Ա.քլորը գիտեն. միայն թէ ճամբան հանդիպեցան Հերիւնին:

— Ծուռ-Դդում, ատ ո՛ւր կ'երթաս, հարցուց Հերիւնը:

— Ծռիս, ճամբու տակն իյնաս. չարացաւ Դդումը, քեռի չէի՞ր կրնար ըսել:

— Ա՛, քեռի, ատ ո՛ւր կ'երթաս, հարցուց Հերիւնը:

— Ընկոյզ դողնալու, պատասխանեց Դդումը:

— Է՛, երեք մի ըլաք, չորս ըլանք, խնդրեց Հերիւնը:

Դդումը, Մողին, Ա.քլորը համաձայնեցան, եւ չորսը միասին շարունակեցին ճամբան:

Դ.

Հասան անոնք պառաւի մը տունը: Դդումը կեցուց Մողին տանիքը, Ա.քլորը թաղեց կրակարանի մոխիրին մէջ, Հերիւնն ալ ցցեց գետինը: Ինքը ուզեց ընկոյզի տուրակը վերցնել: Ընկոյզը չեչեկաց: Պառաւը տեղէն ելաւ, ուզեց երթալ գէպի ընկոյզը, Հերիւնը խօթուեցաւ ոտքը, գնաց որ մոխրի մէջ ծածկուած կրակը հանէ ու ճրագը վառէ, Ա.քլորը թեւերը թափահարեց եւ մոխիրը

լեցուց պառաւին աչքերուն մէջ, Պառաւն ուզեց վեր նայիլ, Մողին սակայն հող թափեց բերանը: Այդ միջոցին Դդումը ընկոյզի տուրակն առաւ եւ փախաւ: Պառաւը Հերիւնը վերցուց կօշիկները կարկառելու: Ա.քլորը մորթեց կերաւ: Մողին բռնեց եւ իր դոմը կապեց: Իսկ Դդումը տեսաւ որ պառաւը կը հասնի իրեն, ծռեցաւ ինկաւ բարձր պատի վըայ, որպէս զի պառաւին ձեռքը հասնի, եւ այդպէս ալ ծռած մնաց:

Ի՞նչ նիւթ է:

Ժամացոյցը ոսկի է,
Դրամը արծաթ է,
Կաթսան պղինձ է,
Զմեւինը պողպատ է,
Ունեւին արդյւն է,
Նիզը երկաթ է,
Դունդը կապար է,
Քանակը զինկէ
Խողովակը թիթեղ է:

1306-81

Նշենին:

Իմ աղուորիկ նշենիս, Թռչնիկները գոհ ուրախ,
Դուն քոյրիկն ես իմ վարդիս, Յուրաքն, հովէն չունին վախ.
Ճիշդ անոր պէս վարդագոյն ծաղիկներուդ շուրջ դառնան,
Ծաղիկ ունիս շատ սիրուն: Բարեւ տան քեզ եւ զարնան:

Երբ տակաւին ծառ ծաղիկ Պտուղներդ ալ անուշիկ
Չունին բողբոջ տերեւիկ, Բաղեն տղաք քնքուշիկ.
Կը զարդարուիս ձիւնի պէս. Ոչ թէ միայն քեզ կ'ուտեն,
Արդէն զարնան հարսը չե՞ս: Սուլիչ շինեն քու կուտէն:

Փոքրիկ ստահակը:

Ա.

Սուրէն է անունը:

Ո՞վ չի ճանչնար Սուրէնը:

Ինքը չէ՞ ցանկապատին վրայ թառողն ամէն առտու,
ամէն իրիկուն, եւ սուր կուկուլիկո՞ւ կանչողը:

Ինքը չէ՞ իր ընկերներուն կօշիկի կապերը գաղտուկ
քակողը, կոնակի վրայ պիտակներ կախողը՝ ... Ե՛ս, —
եւ եմ յսեչօ Մ'կոյենց, եւ ուրիշ խեղկատակ վերտառու-
թիւններով:

Ինքը չէ՞ իր շարքին ամէնէն վերջ
կեցողը ու թմբկահարը՝ ձեռքով ու
ոտքով, զլխով ու բերնով: Ինքը չէ՞
մեր հտալիտը:

Է՛, Սուրէնը չէ՞ զրապանահատը.
Թաշկինակներ կէս դուրս հանողը. զըր-
պանները խիճերով ծանրացնողը, խաղի

Ժամանակ ոտք դնողը, շատերուն քթէն արիւն վազ-
ցընողը...:

* * *

Է՛հ, դեռ ինչէր, ինչէր...

Ի՞նչպէս չճանչնան զինքը, որ երբեք չէ լացեր: Ինքը
չէ՞ր չորս մետր բարձր եւ երկու մետր զիրուկ ձիւնա-
մարդը շինողներուն մէջէն ամէնէն առաջինն ու եռանդունը.
ու յետոյ չէ՞ որ վրան ալ բարձրացաւ ու — անկարելի
բան չէ — ձիւնամարդուն գլխուն հետ վար գլտորուողը
ու ձիւնին տակ թաւալողը, չէ՞ որ ինքն էր: Ու չլացաւ
Սուրէն:

Ի՞նչպէս չճանչնային Սուրէնը, է՞. բոլոր ընկերները,
բոլոր քաղաքացիները կը ճանչնային զինքը:

Բ.

Մկրտութեան օրն էր: Կծու հով մը կը սուլէր,
կծո՞ւ, կծա՞ն ձմեռ եղանակին վայել: Քաղքին գետը սառեր
էր իր ընդարձակ հունին մէջ:

Սուրէնը կրնա՞ր կենալ, կրնա՞ր տանտիկինի նման
տիտիկ ընել, մինչ անդին աղէկ սառ կապեր է գետը:

Սուրէ՛ն, անպիտան մանչ, ո՞ւր կ'երթաս, անառակ
Սուրէն...:

Մօրը ձայնը չէր հասած Սուրէնին ականջին. ան
թռած էր դէպի սառ գետը: Աւելի փութաջաններ —
քան որ ինքը — արդէն զրաւեր էին լաւաղոյն մասը
սառնարանին: Տասը հոգի էին անոնք. ինքը որքա՞ն ետ
էր մնացեր:

Ու խաղը սխեր էր նոր ոգեւորութեամբ: Փոքրիկ-
ներու կառախումբը — Սուրէնն ալ անոր մէջ —
շարան շարան, ետեւէ ետեւ, արագ արագ ժամ մը
ամբողջ սուրացեր եւ պացեր էր փայլուն սառի վրայէն:

Հուրրա՛ Սուրէնը...

Սուրէնն էր առաջին մրցանիշ շահողը:

Կրկին, կրկին, ձայներ ամէն կողմէն, վերստին:

Ու շրջանակը վերսկսեր էր աւելի թափով, աւելի
խանդով:

* * *

Ինկողը պէտք էր քաշուիլ:

Ինկողը...:

Քռակ, ճնւմբ... ու փախչող փախչողի... ինկողն
ինկած էր ջուրին մէջ:

Օգնութիւն, օգնութիւն, բայց որո՞ւն կ'ըսես: Եւ
ահա երկրորդ ճողվիւն մըն ալ...:

Բազմութիւնն իսկոյն հաւաքուեր, խոնուեր էր
գետակը: Ոչ ոք համարձակեր էր նետուիլ մարդակուլ
սառ գետին մէջ, ու որոնել դժբախտ զոհերը: Ամէնէն
քաջերն եկեր էին սառի վրայ, ու երկար ձողերով
սկսեր էին պրպտել ջուրին յատակը:

Բայց ի զո՛ւր:

* * *

Սակայն ահա անդին ջուրի մակերեսէն վեր բարձ-
րացեր էին երկու զլուխ, յետոյ երկու իրան, մէկը
միւսին յեցած:

Սուրէ՛նը, Սուրէ՛նը...

Եւ աղատարար ձողերն երկնցան փոքրիկ դիւցազնին,
որ փաթթուելով անոնց՝ ցամաք հանուեցաւ իր փոքրիկ
ընկերը կռնակին:

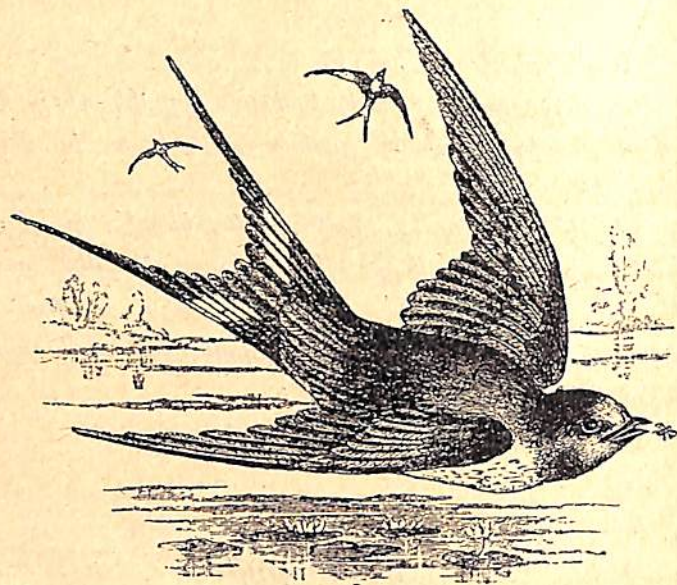
Կեցցէ՛ Սուրէնը... քաջ տղան, կեցցէ՛, կեցցէ՛: Եւ
ի՛նչպէս չճանչնան զինքը հիմայ. քաղքին մէջ ուսըն-
դանութ պտտցնելէն ու քաղաքապետէն շքանշան ու
քանակ մը նուէր ստանալէ ետքը, զայն անմիջապէս տարեր
յանձներ էր իր մայրիկին:

Է՛, ի՛նչպէս չճանչնան...

Այսպէս ըրի:

Փարիզի բուսաբանական պարտէզի մը տնօրէնն իր
պարզամիտ սպասաւորին յանձնեց երկու թուզ, զանոնք
բնապատում Պիւֆֆոնին տանելու համար: Թուզերը շատ
գեղեցիկ էին եւ հազուագիւտ: Ճամբան ծառան անոնց
նայեցա՛ւ, նայեցա՛ւ եւ մէկ հատը համով համով կերաւ:
Յետոյ գիտունին քովը գնաց:

Պիւֆֆոն գիտնալով կանխաւ, որ իրեն երկու թուզ
պիտի զրկուէր, հարցուց ծառային. Միւս թուզն ո՞ւր
է, երկու հատ պիտի ըլլային: Ծառան անկեղծօրէն խոս-
տովանեցաւ իր յանցանքը: Պիւֆֆոն բարկացաւ եւ պու-
ռաց. Ա՛նպիտան, այս գեղեցիկ թուզերէն մէկը կերա՛ր:
Ի՛նչպէս ըրիր: Սպասաւորը քնացած մէկալ թուզն ալ
բերանը տարաւ եւ ըսաւ. Ա՛յսպէս ըրի:

Ծիծեռնակին:

Դուն կապուտակ ծովով եկուր,
Թեթեւ թեթեւ թեւով եկուր,
Ծովի փրփուր լանջով եկուր,
Դարնան երգով, կանչով եկուր:

Սեւիկ սեւիկ աչուկ ունիս,
Մկրատածեւ պոչիկ ունիս,
Ծովի փրփուր լանջով եկուր,
Դարնան շնչով, կանչով եկուր:

Ծիծեռնակով դարունն կու գայ,
Անծիծեռնակ դարուն չկայ.

Ծովի փրփուր լանջով եկուր,
Դարնան շնչով, կանչով եկուր:

Եկուր, եկուր սիրուն ծիծեռ,
Եկուր, եկուր, դարուն դուն բեր:

Լեզուդ կը կտրեմ:

Բարգէն գէշ սովորութիւն ունէր. ստէպ լեզուն
դուրս կը հանէր: Հայրիկն անոր ըսաւ. Գիտնաս, եթէ
անգամ մըն ալ լեզուդ դուրս հանես, հատու դանակով
զայն կը կտրեմ անխնայ: Հայրիկին սպառնալեքը Բար-
գէնին վրայ խորապէս ազդեց:

Օր մը Բարգէն հիւանդացաւ: Բժիշկը կանչուեցաւ,
որ եկաւ քննեց անոր կուրծքը, եւ յետոյ հրամայեց
լեզուն հանել: Բարգէն չանսաց եւ շրթունքները զօրաւոր
մը պրկեց, որպէս զի բժիշկն ալ անկարող ըլլայ զանոնք
բանալու: Բժիշկը վերստին հրամանը կրկնեց: Այն ատեն
Բարգէն ըսաւ. Լեզուս չեմ հաներ. հայրիկս զայն պիտի
կտրէ: Հայրիկը որ հոն ներկայ էր, ժպտեցաւ ու ըսաւ.
Միամիտ տղայ, ես լեզուն բերնէն անքաղաքավարու
թեամբ դուրս հանելն արգելած եմ:

Խաղողի ողկոյղը:

Ընտանիքին մայրը պարտէզ մտնելով՝ խաղողն նորահաս երախայրիք ողկոյղը տեսաւ: Քնքշօրէն զայն որթափայտէն բաժնեց եւ տուն բերաւ՝ տալու համար իր Զարուհի աղջկան, որ պզտիկ եղբայրը կը հոգար:

Ողկոյղը տարած ատեն մայրը կը մտածէր. Ո՛րքան գոհ պիտի մնայ աղջիկս, երբ այս նորախայծ պտուղը ճաշակէ: Տարաւ եւ տուաւ զայն անոր: Հազիւ թէ մայրը հեռացաւ, Զարուհին սկսաւ խորհիլ իր երէց եղբորը վրայ. Արշալոյսէն սկսած մինչեւ հիմայ եղբայրս փայտ կը սղոցէ: Ան ինձմէ աւելի արժանի է այս ողկոյղին: Ակնարկ մը նետեց որորոցին, ուր կրտսեր եղբայրը կը քնանար, եւ ապա աճապարեց ու ողկոյղը անդրանիկ եղբորը մատոյց: Եղբայրը շնորհակալութեամբ առաւ զայն եւ առաջարկեց ի միասին վայել ողկոյղը: Քոյրը չհամաձայնեցաւ եւ վերադարձաւ տուն:

Եղբայրը սկսաւ խօսիլ. Ո՛րքան բարի է քոյրս եւ ի՜նչքան պատուաւորան այս մարդարտաշար ողկոյղը: Զայն ճաշակել կը փորձուէր, երբ միտքն ինկաւ՝ Ես հոս շուքին տակ կ'աշխատիմ, մինչ անդին ամբողջ օրը հայրս արեւուն

տակ կը գործէ, անոր այս ողկոյղը հաճելի զովացուցիչ պիտի ըլլայ: Առաւ ողկոյղը ու տարաւ զայն հօրը յանձնեց: Հայրիկն այս աղնիւ ուշադրութեան վրայ զգացուեցաւ: Շնորհակալ եմ, նստարանին վրայ դիր ողկոյղը, ըսաւ, ետքէն կ'ուտեմ զայն: Սակայն փորելու ատեն խորհրդածեց. Տարւոյն առաջին ողկոյղն է սոյս, զայն տանիմ կնոջս տամ եւ անոր հետ միասին ուտենք:

Ընթրիքի փամը հասաւ: Երիկն իր կնկան առջեւ դրաւ ողկոյղը: Կինը զարմացած բացագանչեց. Այս իմ քաղած ողկոյղս է: Պատմութիւնը մէջտեղ ելաւ: Այն ատեն հայրը արտասուաթոր աչքերն երկինք վերցուց եւ աղաղակեց. Աստուած իմ, շնորհակալ եմ քեզի, որ այս ողկոյղն հատիկներուն նման զմեզ իրարու քովէ քով բերած ես անկեղծ սիրով: Յետոյ ողկոյղը չորսի բաժնեց, եւ ամէն մէկուն անանկ թուեցաւ թէ ասկէ համեղ ողկոյղ իրենց բերանն երբեք չէր մտած:

Բարեկիրթ տղան:

Դժուրէն բարեկիրթ է: Ամէն առաւօտ կ'ողջունէ իր հայրն ու մայրը եւ անոնց ձեռքերը կը համբուրէ: Երբ ծանօթի հանդիպի, անոր բարեւ կու տայ զլնարկը բանալով: Եթո՞ւն վրայ նստած ատեն, երբ կը տեսնէ թէ ծերունի մը կամ երիցագոյն մը կու գայ, ոտքի կ'ելլէ եւ անոր կ'ըսէ. Նստեցէք, խնդրեմ: Երբ կ'ուզէ որ մէկն իրեն օգնէ, եւ կամ իր ուզածը տայ, աղնուօրէն կը խնդրէ. Հաճէի՞ք օգնել, խնդրեմ տայիք: Եթէ մեծի մը հետ քայլելու ելլէ, անոր աջ կողմը կը թողու: Բալուածքը

Համեստ է եւ կեցուածքը վայելուչ: Անոր բերնէն գէշ խօսք, սուտ, ծաղրանք չ'ելլեր: Կը սիրէ ուրիշին օգտակար ըլլալ: Յօժարակամ եւ անյապաղ կը կատարէ իրմէ ուղուածը: Շատ կը սիրէ աղքատներուն, տկարներուն եւ հաշմանդամներուն օգնել: Մայրիկին հետ հիւանդանոց կ'երթայ՝ հիւանդներուն այցելելու եւ զանոնք իր խօսքերովն ու փոքրիկ նուէրներով կը ափովէ ու կը մխիթարէ:

Տղուն աղօթքը:

Տէր իմ, աղբիւրին տուր ալեքներ բիւր,
Շնճղուկին տկար պարգեւէ փեսուր,
Պղտիկ գառնուկին բուրդ փափուկ՝ սիրուն,
Հովանի եւ ցօղ ծարաւ դաշտերուն:

Տուր առողջութիւն ամէն հիւանդի,
Մուրացիանին հաց, որուն կարօտի,
Հէք որբուկին մէկ ապաստանարան,
Բանտարկեալն հասցուր իր աղատութեան:

Բաղմանդամ եւ լաւ ընտանիք տուր հօր,
Որ գիտէ վախնալ քեզմէ ամէն օր,
Իսկ ինձ պարգեւէ խելք, երջանկութիւն,
Որ մայրիկս ըլլայ ուրախ զուարթուն:

Աստուածամայրն եւ Յիսուս մանուկը:

Յիսուս մանուկը պառկած էր խանձարուրով պարուրուած: Անարատ Կոյս Մարիամ օրօր երգելով կ'որորէր զինքը: Մանուկը, ինչպէս թռչնիկը բունի մէջ, կը ճռուողէր եւ չէր քնանար: Նա կը խնդար հրճուանքով: Սրբազան նուագը այնքան քաղցր էր, որ ան կը ձայնակցէր ու թաթիկները ներդաշնակ իրարու կը զարնէր ու կը նայէր Մայրիկին:

Ս. Կոյս ճրագը կը մարէ: Քնացիր, Մանուկս, այրին մէջ այնքան մռայլ է եւ մութ: Իմ սիրուն տղաս, քնացիր, յողնած ես:

Բայց Մանուկը չէր քնանար: Անուշ կը ժպտէր: Չքնաղ աչուկներդ փակէ, իմ հրեշտակս, ու սքանչելի երազներ կու գան քեզի մօտ:

Սակայն մեղմ օրօրը ի զուր կը հնչէր: Մանուկը չէր ուզեր քնանալ:

Այն ատեն սուրբ Կոյս գլուխը խոնարհեցնելով ըսաւ

անոր. Մնայէ ինծի, ես յողնած եմ. եւ աչքէն շիթ մը արցունք իջաւ Մանուկին այտին վրայ:

Մանուկը համբուրեց մայրիկը, եւ մէկ մէկ քնացաւ:

Սիսակ ճանճ կը սատկեցնէ:

Սերտողութեան սահմանուած ժամանակ է: Հսկիչը նստած է ծռասեղանին առջեւ եւ ուշի ուշով կը նայի աշակերտներուն: Կը նկատէ, որ դասարանին մէկ անկիւնը Սիսակ գլուխը ծռած՝ բանով մը կը զբաղի — ստոյգ է թէ դաս չի պատրաստեր: Հսկիչը Սիսակին կը մերձենայ: Անիկա ճանճ մը բռնած է: Նախ մէկ ոտքին կէսը կը կտրէ, ետքէն այդ կտրուած ոտքին միւս մասը իրանէն կ'անջատէ: Յետոյ միւս ոտքը կ'անդամատէ: Թուէրն ալ մարմնէն կը զատէ: Կը բռնէ ճանճին գլուխը եւ զայն վրէժն բաժնել կ'ուզէ: Այն ատեն հսկիչն անոր մազերէն երկու հատը կը բռնէ եւ կը քաշէ: Սիսակ կը պոռայ ցաւէն, վեր կը նայի, կը տեսնէ հսկիչը եւ կը շէկնի, կը կարմրի: Հսկիչը կը խրատէ զինքը. Անասունները պէտք չէ չարչարել, եթէ կ'ուզես ճանճ մը ջնջել, շուտով զայն սատկեցուր: Դիտէ՞ր միայն երկու մազ քաշեցի, եւ սակայն ի՞նչ ճիշ հանեցիր: Հապա ի՞նչ անէ՞ք պիտի կարդար գլխուդ խեղճուկ ճանճը, եթէ լեզու ունենար:

Հրանդը:

Աչքերն խաժակ, մազեր դեղին,
Հրանդ աղուորիկ մանչն է թաղին.
Թէպէտ ուշիմ եւ խելացի,
Բայց մտերիմ չէ դպրոցի.
Ու դաշտերուն մէջ բացօթեայ
Սերտել դասեր ստէպ երթայ:

Շէն պարտեզն է իր վարժարան,
Թռչնի դեղդեղ իր երգարան,
Կանանչ մարգէն, վարդի թուփէն
Խնքնին սորվի իր այբ ու բեն.
Թերթեր ծաղիկի, թերթեր խոտի
Համբէ առանց վարժապետի:

Բարեսիրտ պատանիները:

Թուխ ամպեր երկինքը պատեցին: Տեղատարափը կը սպառնար: Բամին կը փչէր:

Ժիւրած եւ աղքատ կին մը կռնակը փայտի խոշոր խուրձ մը դիւղ կ'աճապարէր: Որոտումէ, կայծակէ եւ փոթորիկէ չափազանց կը վախնար:

Հովն աւելի դազանացած կը սուլէր եւ անձրեւի խոշոր կաթիլներ արդէն վար կ'իջնէին:

Այդ պահուն ինքնաշարժ մը միեւնոյն ճամբուն վրայէն կը սուրար: Երեք պատանի աշակերտներ անոր մէջ նստած էին եւ ծածկը վրայ քաշելով անձրեւէն պատսպարուած: Երեքն ալ աչնիւ եւ կարեկցող սրտի տէր էին: Ինքնաշարժը կեցուցին ու պառաւը ներս հրաւիրեցին, անոր խուրձն ալ յարմար տեղ մը գետեղեցին: Խեղճ պառաւն այս անակնկալ բարեգործութեան վրայ հիացած մնաց: Մոռցաւ ամէն յոգնութիւն: Տղու պէս սկսաւ զուարճանալ ու խայտալ: Կեանքին մէջ առաջին անգամն էր որ ինքնաշարժ կը նստէր:

Պատանիները տարին զայն իր խրճիթը եւ մեկնեցան իրենց տուները:

Փորձը:

Ձմեռ էր: Չիւնը կը տեղար բաթիլ բաթիլ, անդադրուն: Ժառերու մերկ ձիւղերը ձիւներու ծանրութեան տակ հակած էին գլխիկոր: Թռչունները քաշուած էին իրենց պատսպարանները: Ամենուրեք կը տիրէր խորին լռութիւն:

Սենեակին մէջ — ճոխօրէն կահաւորուած — աթոռի վրայ նստած էր տիկինը: Երջանիկ մայր էր: Հրճուանքով կը դիտէր իր եօթը եւ հինգ տարեկան երկու մանչ առիւծները, որոնք խանդ ու խայտանքով կը խաղային, կը խնդային: Երբեմն նոյն իսկ կը կռուէին, կը գժտէին եւ կը դիմէին մայրիկին: Երբեմն ալ յոգնած կամ այլեւս ձանձրացած կու գային իրենց զանգրամազ գլուխները պահ մը մայրիկին կուրծքին վրայ հանգչեցնելու, եւ կամ որորոցին մէջ պառկած քոյրիկին հետ խաղալու: Քոյրիկն աղջիկ մըն էր անուշիկ՝ աչքերով ծաւի, թշկնետով վարդ եւ ճակատով շուշան:

* * *

Յանկարծ սենեակին դուռը կը բացուի եւ կարճամիտ սպասուհին գնչուհի մը ներս կ'առաջնորդէ: Խեղճը ողորմութիւն կը խնդրէր անշուշտ: Հարուստ տիկինը ողորմութիւն կու տայ եւ կը գոհացնէ մուրացիկը, որ երախտազիտութենէ մղուած՝ կ'ուզէ համբուրել տիկնոջ ձեռքը: Տիկինը կը մերժէ ու կ'ըսէ. Նը տեսնեմ որ երջանիկ կին չես, նաեւ երջանիկ ալ մայր չես. որովհետեւ տղայ չունիս: Ա՛ռ քեզի աս իմ փոքրիկ նաշխուն աղջնակս: Գնչուհին հազիւ կը փորձէ ձեռքերը կարկառել փոքրիկ հրեշտակին, ահա երկու մանչ առիւծներն են որ կը խոյանան: Նը հարուածեն անգոր թաթիկներով գնչուհին եւ կը փետեն անոր խառնակ մազերը: Մայրիկը կը տեսնէ այս գեղեցիկ տեսարանը եւ կը փութայ խնդաղին հանդարտեցնել իւր վեհօգի կորիւնները. Ապրիլք, մանչերս, դուք ձեր քոյրն անկեղծ սիրով կը սիրէք: Փորձ մըն էր այս:

Փերեզակը:

Փողոցներէն կ'անցնի ան,
 Փողոցներէն կ'անցնի ան,
 Հազիւ դեռ տաս տարեկան,
 Ամանին մէջ զանազան
 Զգեստներն են պատռտուն,
 Առարկաներ պիտանի,
 Ոտքեր բոպիկ եւ արիւն:
 Մէջքին կապած կը տանի:

Նիհար է, շատ ալ տկար,
 Ոլոր մոլոր կը շրջի,
 Լայն ճակատն է ցրտահար,
 Ծախելու իր ինչք չնչին,
 Այտերն են ոսկրի կաշի,
 Որ գոնէ մէկ պատառ հաց
 Օրէ օր դեռ կը մաշի:
 Մտնէ իր փորն անօթցած:

Չունի հայրիկ ու մայրիկ,
 Կերկեր ձայնով կը պռռայ,
 Սակայն ունի շատ կարիք.
 Եր ծախեմ շատ առարկայ,
 Չունի տուն տեղ ուր հանդի,
 Ասեղ ու թել եւ հայլի,
 Պաղէն ձիւնէն դէթ թաքչի:
 Եւ կոճակներ որ փայլին:

Գարունն եկաւ:

Գարնան շողով
 Անուշ տաղով
 Ժիծառն եկաւ կարապետ,
 Յողաշաղախ վարդը չքնաղ,
 Տես կը ժպտի անոր հետ:

Դաշտ ու արօտ,
 Վաղուց կարօտ
 Զերմ արեւին կենսատու,
 Կարմիր ծիրան
 Կանաչ հազան
 Բարեւ տուին իրարու:

Չոր ու անտառ,
 Հովիտ ու սար,
 Դոյն դոյն ծաղկով զարդարուն,
 Կերգեն ուրախ
 Երգեր ու տաղ.
 Ախ, ի՞նչ սիրուն է զարուն:

Ձիւնածաղիկը:

Հազիւ հալեցաւ ձիւնը դաշտերուն,
 Տեսքով ու դունով դիւթիչ եւ սիրուն,
 Ձիւնածաղիկը փոքր նազանքով ելաւ
 Հողերու ծոցէն բարեբեր եւ լաւ:

Իր աղու լեզուն մրմնջեց այսպէս.
 Ձիւն ծաղիկս փոքրիկ զրկեց փութապէս
 Մեծ աւետիսով մեր Աստուած բարի
 Գարունը կու գայ կիսամեռ երկրի:

Մարդուն պիտի տայ հողն արգասաբեր
 Բոյս, ծաղիկ, պտուղ շատ, տարբեր տարբեր.
 Երկինքը զթած անտղ, լուսինն, արեւ,
 Ու տաք օրերուն զեփիւն եւ անձրեւ:

Իսկ մարդիկ իրենց սիրտը նուիրեն
 Բաշխող Աստուծոյ ասոնց փոխարէն:

Թէ ինչպէս ծառերը գունաւոր տերեւներ հագան:

Ամառուան ամբողջ ըն-
 թացքին, ծառերը կանաչ
 տերեւներ հագած էին: Բայց
 ալ ձանձրացած ըսին. Ախ,
 ամառ, տաք ուկ ամառ, տո՛ւր
 մեզի գեղեցիկ եւ նարօտ
 տերեւ. հին ու կանաչ տե-
 րեւներէն ալ չենք ախորժիր:
 Բայց ամառն անոնց համար
 տերեւ չունէր: Այն ատեն
 ծառերն աղաչեցին աշունին,
 որ իրենց սիրուն զգեստներ
 տայ: Աշունն ալ սիրայօժար
 տուաւ: Ո՛հ, ինչ խորոտիկ

կը տեսնուէին հիմայ: Կարմիր, դեղին ու դորշ էին այդ
 նոր զգեստները, եւ երբ արեւը կը ծագէր, կը փալկէին,
 կը ցոլլային նման մետաքսի եւ թաւիչի: Ծառերը շատ
 ուրախացան եւ շատ հրճուեցան:

Բայց ափսոս: Նոր զգեստները զօրաւոր չէին: Հոյն
 ելաւ, քաշեց հանեց մէկիկ մէկիկ այդ գոյնզգոյն տերեւները
 եւ ցիրցան ըրաւ: Բիչ ետքը գետինը երփներանգ տերեւ-
 ներով արդէն ծածկուած էր: Խեղճ ծառերը ցուրտէն
 դողդոջուն գոչեցին. Ախ ամառ, տաք ուկ ամառ, տո՛ւր
 մեզի կրկին մեր կանաչ եւ զօրաւոր տերեւները: Ամառը
 սակայն չլսեց. — ան թռչուններուն հետ շատոնց տաք երկիր-
 ներ գաղթած էր:

Դաշտի վարդը:

Փոքրիկ տղան վարդ մը տեսաւ
 Սիրուն վարդը դաշտի միջին,
 Ուրախ ուրախ շուտ մօտեցաւ
 Որ լաւ նայի սիրուն վարդին.
 Այ իմ վարդին, կարմիր վարդին,
 Կարմիր վարդը դաշտի միջին:

Մանուկն ըսաւ. Բաղեմ՝ զքեզ,
 Այ իմ վարդիկ դաշտի միջին,
 Վարդիկն ըսաւ. փշերս տես,
 Մի մօտենար կարմիր վարդին.
 Այ իմ վարդին կարմիր վարդին,
 Կարմիր վարդը դաշտի միջին:

Չար երախտն վարդը քաղեց,
 Սիրուն վարդը դաշտի միջին,
 Վարդն անոր ձեռք խիստ ծակծկեց,
 Բայց եւ գերի մնաց ձեռքին.
 Այ իմ վարդին, կարմիր վարդին,
 Կարմիր վարդը դաշտի միջին:

Արդար պատիժը:

Պօղոս տեսաւ թէ ի՛նչպէս կառք մը, որուն երկու նժոյգներ լծուած էին, իրենց տան առջեւէն կ'անցնէր: Անյապաղ տնէն դուրս սուրաց եւ կառքին ետեւէն կախուեցաւ: Կառապանը բան չիմացաւ: Դուցէ ուշացեր էր, սկսաւ կառքն աւելի արագ սուրացնել: Նրիվարները կարծես կը թռչէին. անոնց աչքերէն կրակ կը ցայտէր, իսկ երախքէն փրփուրը առատօրէն վար կը հոսէր: Պօղոս եղածէն զո՛հ էր եւ սիրտը հրճուանքով զեղուն:

Կառապանին մէկ ծանօթը Պօղոսը կառքին ետեւը տեսաւ եւ անխորհրդ կառապանին հասկցուց, թէ կառքին ետեւը անկոչ հիւր մը թառած, կառչած էր: Կառապանին խարազանը շտապեց, որուն պատճառած ցաւէն ու երկիւղէն Պօղոս կառքէն ինկաւ վար: Խարազանին հանդիպած տեղը սաստիկ կը ցաւէր:

Պանդոյր եւ անառակ տղան ստիպուած էր հիմնց կտրած այդ երկար ճամբան հետիտան ընել՝ տուն դառնալու համար:

Աստուած:

Մայրիկ, նայէ ի՛նչպէս սիրուն

Ե՛ն այս ծաղիկներ,

Կարմիր, ճերմակ եւ ոսկեգոյն

Դաշտն է լեցուն.

Ի՛նչ անուշ հոտ ունին, մայր,

Սիրեմ ես զանոնք.

Մէկն է զմրուխտ, միւսն է զոհար

Դոյն ունին վառվառ.

Մայր, ո՞վ արդեօք զանոնք ստեղծեց.

Ո՞վ այսպէս ցանեց:

— Աստուած, տղաս, նա որ տուաւ

Մեզ բարիք անբաւ:

Աստուծոյ մոմերը:

Հաղիւ արեւն մտաւ մար,

Ահա երկնի ջինջ կամար

Բոյլ բոյլ աստղեր երեւցան,

Ասդին անդին ցիրուցան:

Փոքրիկ մանուկ մը ուշիմ

Տեսաւ զանոնք, ու Պսպ իմ,

Հարցուց՝ զանոնք ո՞վ է վեր

Այնպէս շողուն լոյս վառեր:

Անոնք, տղաս, զիտցիր դուն,

Ժերուկն ըսաւ՝ միշտ խորհուն.

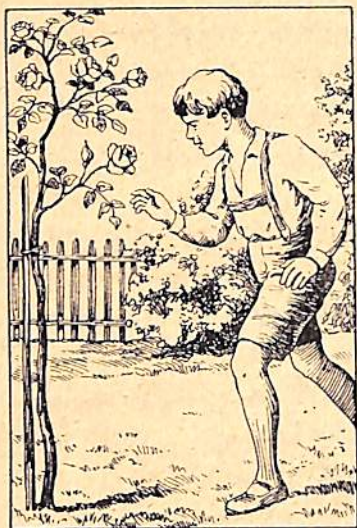
Մեր Աստուծոյ են մոմեր.

Զանոնք ամէն մէկ զիշեր

Կը վառէ ան մեզ համար,

Երբ կը մանէ արեւ մար:

Վարդերը:

Նրկրագործ մը Մարտին քաղքէն վարդենի մը գնելով բերաւ, եւ զայն իր պարտէզին մէջ տնկեց: Փոքրիկ Գեղամը, որ բնաւ վարդենի տեսած չէր, ըսաւ իր հօրը. Ի՞նչ կ'ընես, հայրիկ, ի՞նչ պէս կ'ընաս դուն այս չոր եւ խայթիչ փշերով թուփը դեղեցիկ ածուին ճիշդ մէջտեղը տնկել: Այս տղեղ զարդ մըն է, այս փուշը մեր պարտէզին տղեղութիւն պիտի ըլլայ: Բիշ մը համբերութիւն,

զաւակս, պատասխանեց հայրը, այս փուշը հրաշալի ծաղիկներ պիտի տայ: Գեղամ ասոր հաւատալ չէր կարող եւ կասկածով գլուխը շարժեց: Բայց տեսարանը փոխուեցաւ: Բիշ ետքը թուփը սկսաւ բողբոջել, եւ շատ չանցած, դալար տերեւներով ծածկուեցաւ: Յետոյ անոր ճիւղերուն վրայ երեւցան կոկոններ, որոնք հետզհետէ մեծցան: Նրբ նունուֆարը, կակաչն ու նարդէսը ծաղիկէ դադրեցան, վարդենիին կոկոնները բացուեցան եւ տունկը ծաղիկներով զարդարուեցաւ: Գեղամ հիանալէն չէր դադրեր, տեսնելով այն ծիրանեգոյն, անուշահոտ ծաղիկները: Ի՞նչ գեղեցիկ են այս վարդերը, անընդհատ կը բացագանչէր. ստոնք միւս բոլոր ծաղիկներէն աւելի գեղեցիկ են եւ մեր պարտէզին ամենասիրուն վարդերը: Զաւակս,

ըսաւ, այն ատեն հայրը, կը տեսնէն հիմայ թէ ինչպէս վարդերը կ'աճին փուշերուն մէջ: Ստոյգ է, դուն զրեթէ ամբողջ դարունը սպասելու ստիպուեցար, բայց այժմ դիտցիր, թէ ինչպէս որ այս փշալի թուփը ծաղիկ տուաւ, այնպէս ալ կեանքի վշտերը յաճախ ուրախութեան պատճառ կ'ըլլան: Ուստի պէտք ենք զանոնք համակամութեամբ կրել, վասն զի՝

Մեր վշտերէն դառնաղին
Փառքի վարդեր կը ծաղկին:

Ծխան մաքրողը:

Դպրոցին դրան դիմաց սեւադէմ ծխան մաքրող մը մէկ թեւով պատին յեցած՝ սաստիկ կու լար: Նրթարանի երկու երեք աղջիկներ անոր մօտեցան եւ ըսին. ի՞նչ ունիս, որ այդպէս կու լաս: Անիկա չպատասխանեց եւ լացը շարունակեց: — Բայց ի՞նչ կը զգաս, ինչո՞ւ կու լաս, կրկնեցին աղջիկները: Այն ատեն պատմեց թէ՛ քանի մը տուն գացած էր ծխան մաքրելու եւ երեսուն փող շահած: Սակայն անոնք զրպանին ծակէն ինկած էին, եւ արդ չէր համարձակեր առանց դրամի տուն դառնալու, վախնալով վարպետին ծեծէն: Աղջիկները լըծօրէն անոր կը նայէին: Այս ժամանակ մեծ ու պզտիկ, աղքատ ու հարուստ, ուրիշ աղջիկներ ալ մօտեցեր էին թղթակաշները իրենց թեւին տակ: Ներկայ

էր մեծ օրիորդ մըն ալ, որ դրպանէն երկու փող հանեց եւ ըսաւ. Նս երկու փող ունիմ. հանգանակութիւն ընենք: Նս ալ երկու ունիմ, ըսաւ ուրիշ մը, ամէնէն՝ շուտով երեսուն փող կրնանք հաւաքել: Այն ատեն սկսան զերար կանչել. Ո՞վ դրամ ունի, դրամները հոս: Շատերը՝ դրամ ունէին ծաղիկ կամ տետրակ գնելու համար: Բերին տուին: Հաշուեցին՝ տասնութ հինգ հատ ելաւ: Բայց ահա մեծ աղջիկ մը եկաւ եւ տաս ալ ան տուաւ: Կը պակսէր հինգ հատ: Բիշ յետոյ չորրորդ դասարանցիները եկան եւ դրամները տեղացին: Ամէնքը կը խմբուէին: Գեղեցիկ էր տեսնել խեղճ՝ տղան այն գոյնզ գոյն զգեստներուն, փետուրներուն, ժապաւէններուն եւ խոպոպներուն մէջ: Երեսուն փողը հաւաքուած էր արդէն եւ դեռ կու տային եւ ամէնէն փոքրերը դրամ չունէին, իրենց ծաղիկփունջերը անոր կը նուիրէին՝ բան մը տուած ըլլալու համար:

Յանկարծ դռնասպանը գոչեց. Տիկին տեսչուհին: Աղջիկներն ամէն կողմ փախան ճանդուկներու երամի նման: Եւ այն ատեն տեսնուեցաւ փոքրիկ ծխան մաքրողը, որ ճամբուն մէջտեղ առանձին մնացած աչքերը կը չորցընէր՝ բոլորովին դոհ:

Վարձքդ կատար:

Փարչը ուսիս	Փարչը լեցնեմ
Կերթամ աղբիւ,	Մինչեւ կոկորդ
Ակէն յստակ	Սառնասառոյց
Առնելու ջուր:	Ջրերէն յորդ

Փարչը ուսիս
Կը տանիմ տուն
Բաշխելու ջուր
Ծարաւ մարդուն:

Փարչը պարպէ
Մարդը ծարաւ
Վարձքդ կատար
Մաղթէ անձկաւ:

Ծառը:

Ծառին կոկոնները սկսան երեւնալ, երբ գարունը եկաւ:

— Այդ կոկոնները կրնամ չորցընել, հարցուց մահադէմ ցուրտը:

— Չէ, կակապեց ծառը, որ ճիւղերով եւ տերեւներով կը դողար, է՛հ, թող ծլին, ծաղիկ բանան:

Յուրտը խնայեց կոկոններուն, եւ բոլոր թռչունները երգեցին ուրախութեան երգը:

Ժամանակ անցաւ:

— Այդ ծաղիկները կրնամ ցրուել, սուլեց հովը գալարուելով:

— Չէ, աղաչեց ծառը վախցած, թող հասնին, պտուղ ըլնան:

Հովը չցրուեց ծաղիկները, եւ մանուկները ծափ զարկին խնդում:

Ժամանակ անցաւ:

— Այդ պտուղները կրնամ քաղել, հարցուց դեռատի աղջիկը իր անուշ նայուածքը վեր ուղղելով, մինչ իր դեղձան մագերը ցիրցան վար կը կախուէին:

— Որո՞նք համար պիտի պահեմ զանոնք, պատաս-
խանեց ծառը: Ես քեզի կու տամ իմ համեղ պտուղ-
ներս, դուն ալ ընկերիդ տուր լաւ խօսք ու դործ: Ու
վար ծռեց իր պտղալեց ճիւղերը:

Խելացի ծառան:

Տիկինը ծառային ըսաւ.

— Պարոն, կարծեմ դարձեալ գաւաթ մը կոտրեցիր:

— Այո՛, կը պատասխանէ ծառան, բայց այս անգամ
բախտաւոր եմ, որովհետեւ գաւաթը միայն երկու կտոր
եղաւ:

— Բա՛խտ կ'ըսես դուն ասոր:

— Ո՛հ, այո՛, Տիկին, կ'երեւայ թէ չէք զիտեր թէ
ո՞րքան դժուարին է կտորները ժողվել: Ի՛նչ պիտի ըլլայի,
երբ գաւաթը հազար կտոր ըլլայ:

Արեւն է ելեր:

Արեւն է ելեր,
Դաշտեր ու սարեր,
Լոյս, կրակ ու բոց
Ունին իրենց ծոց:

Արեւն է ելեր,
Վարդեր, շուշաններ,
Ջուր խմեն վճիտ
Յօղը մարգարիտ:

Արեւն է ելեր,
Խուճիկ խուճիկ թռչուններ,
Երգով սրտաբաց
Կը զովեն զԱստուած:

Արեւն է ելեր,
Մեծեր ու փոքրեր՝
Մարդիկ փութաջան
Դործի կը փութան:

Սուտ մի խօսիր:

Տարւոյն ամէն մէկ եղանակին, չարքաշ ձկնորսները
ծովը կ'իջեցընեն իրենց մակոյկները: Ուռկանները ջուրը
կը մանէին ու կ'ելէին: Երբեմն հատ հատ, ստէպ զոյգ
զոյգ, եւ ցանցառ անգամ վտառ վտառ ձկներ ուռկանին
մէջ կը բանտարկուէին, կը բռնուէին: Երբ նաւակները
ձկներով կը լեցուէին, սպիտակ դրօշ մը կը ծածանէր, եւ
բլուրին վրայ թափառող մանուկներ քաղաքը կը սուրային
աւետելով՝ Չո՛ւկ, ձո՛ւկ: Այն ատեն վաճառականներ ծո-
վեղերքը կը խուժէին թարմ ու աժան ձուկ գնելու, որ-
պէս զի ետքէն լաւ գնով վաճառէին: Իսկ ձկնորսներ զո՛հ
սրտով մթնշաղին տուն կը դառնային:

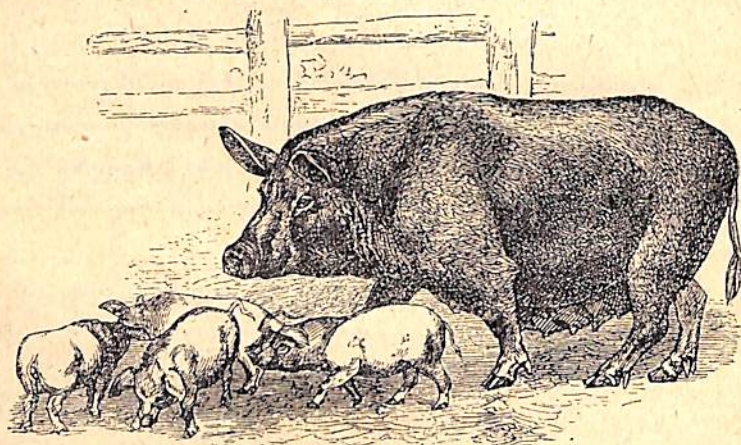
Գեղեցիկ օր մը, Լեւոն դալարագեղ բլուրին վրայ կը
շրջէր: Յանկարծ չարաճճին մտածութիւն ունեցաւ. ու-
ղեց ձուկի վաճառականները խաբել: Վաղեց քաղաք եւ
սկսաւ պոռալ. Չո՛ւկ, ձո՛ւկ: Մարդիկ անոր խօսքին հա-
ւատարմով՝ ծովափ վաղեցին եւ ձեռնունայն դարձան ետ:
Լեւոնին անունը դրուեցաւ Ստախօս:

Ուրիշ օր մը Լեւոն վերստին նոյն կանաչադարձ բլու-
րին վրայ պտոյտ կ'ընէր: Հեռուէն տեսաւ թէ ինչպէս
ալէճուփ ծովին վրայ իր ձկնորս հօր նաւակը կը տարու-
բերուէր, եւ հայրիկը օգնութիւն կ'աղաղակէր: Լեւոն
քաղաք վաղեց եւ սկսաւ Օգնութիւն, օգնութիւն,
կանչել: Սակայն ոչ ոք իր տեղէն շարժեցաւ: Լեւոն յի-
շեց իր սուտը եւ սկսաւ լալ ու աղիողորմ գոչել՝ Օգնու-
թիւն. հայրս ծովին վրայ վտանդի մէջ է: Վերջապէս
հաւատացին իր խօսքին եւ ճարպիկ նաւաղներ զացին ու
հայրիկը ծովակուլ ըլլալէն աղատեցին:

Այն ատեն Ղեւոն հօրը վեղը պլլուեցաւ եւ վճռա-
կանօրէն գոչեց. Ա՛լ կեանքիս մէջ երբեք սուտ պիտի
չխօսիմ: Բիշ մնաց որ սուտս որբ ընէր զես:

Չագերը:

Ոչխարի ձագն է գառնուկը կամ որոջը,
Այծին փոքրիկն է ուր կամ ամիկը,
Շան ձագին կ'ըսենք լակոտ,
Իշուն ձագն է աւանակը,
Չիուն՝ քուռակը,
Կովին՝ հորթը,

Խոզին՝ խոճկորը,
Ուղտին՝ կողոնը,
Ասիւծին՝ կորիւնը,
Դայլին՝ գայլիկը կամ քոթոթը,
Արջին՝ թոժիւնը:

Ապքաւ:

Արեւն ելաւ թուխ ամպերէն,
Ապքաւն թռաւ կանաչ սարէն.
Կանաչ սարէն, սարի ծայրէն,
Բարեւ բերաւ ծաղիկներէն:
Սիրունիկ, սիրունիկ,
Սիրունիկ, նաչխուն կաքաւիկ:

Քու բոյն հիւսուած ծաղիկներով,
 Շուշան, նարկիզ, նունուֆարով,
 Քու տեղ լեցուած ցօղ ու շաղով
 Ննջես, կելլես երգ ու տաղով:

Սիրունիկ . . . :

Քու թեւ փափուկ ու խատուտիկ,
 Պզտիկ կտուց, կարմիր տոտիկ,
 Կարմիր կարմիր տոտիկներով
 Կը շօրօրաս ճուտիկներով:

Սիրունիկ . . . :

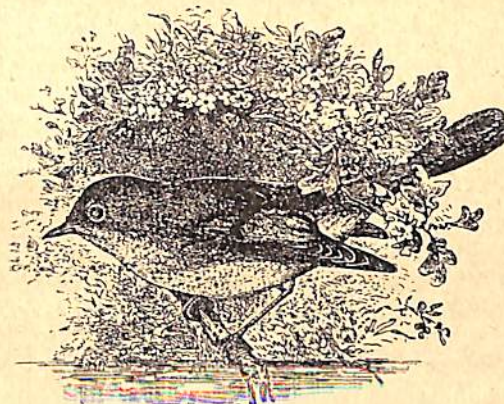
Երբ կը կանգնիս մամռոտ քարին
 Վրայ սաղմոս կըսես ծաղկին.
 Սարեր ձորեր զուարթ կըսես
 Յաւի ծովէն սիրտ կը հանես:

Սիրունիկ . . . :

Անասունները կը խօսին:

Կատուն կը մլաւէ,
 Շունը կը հաջէ,
 Ռչխարը կը մայէ,
 Այծը կը պապաջէ,
 Խոզը կը խանչէ,
 Կովը կը բառաչէ,

Ձին կը վռնջէ,
 Էշը կը զուայ,
 Հաւը կը կռկուայ,
 Աքլորը կը կանչէ,
 Ծնճըւկը կը ճռռողէ,
 Սոխակը կը դայլայլէ,

Դեղձանիկը կը դեղդեղէ,
 Ժափիկը կը ձայնէ՝ ծիւ, ծիւ,
 Արագիլը՝ կափ, կափ,
 Կռուկը՝ կըռ, կըռ,
 Հաւը՝ դասկ, դասկ,
 Աքաղաղը՝ կու կու լի կո՛ւ,
 Կուկուն՝ կո՛ւ կո՛ւ, կո՛ւ, կո՛ւ,
 Շունը՝ հաո՛ւ, հաո՛ւ,
 Կատուն՝ միա՛ւ, միա՛ւ:

Քու բոյն հիւսուած ծաղիկներով,
 Շուշան, նարիկ, նունուֆարով,
 Քու տեղ լեցուած ցօղ ու շաղով
 Ննջես, կ'երես երգ ու տաղով:

Սիրունիկ . . . :

Քու թեւ փափուկ ու խատուտիկ,
 Պզտիկ կտուց, կարմիր տոտիկ.
 Կարմիր կարմիր տոտիկներով
 Կը շօրօրաս ճուտիկներով:

Սիրունիկ . . . :

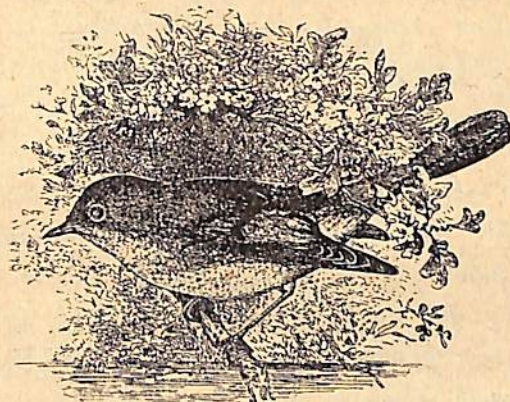
Նրբ կը կանգնիս մամռոտ քարին
 Վրայ սաղմոս կ'ըսես ծաղիկին.
 Սարեր ձորեր զուարթ կ'ընես
 Յաւի ծովէն սիրտ կը հանես:

Սիրունիկ . . . :

Անասունները կը խօսին:

Կատուն կը մլաւէ,
 Շունը կը հաջէ,
 Ոչխարը կը մայէ,
 Այծը կը պապաջէ,
 Խոզը կը խանչէ,
 Կովը կը բառաչէ,

Չին կը վընջէ,
 Էջը կը զուայ,
 Հաւը կը կռկռայ,
 Աքլորը կը կանչէ,
 Ծ'նձղուկը կը ճռուողէ,
 Սոխակը կը դայլայլէ,

Դեղձանիկը կը զեղզեղէ,
 Ծիտիկը կը ձայնէ՝ ծիւ, ծիւ,
 Արագիլը՝ կափ, կափ,
 Կռունկը՝ կըռ, կըռ,
 Հաւը՝ դտակ, դտակ,
 Աքաղաղը՝ կու կու լի կո՛ւ,
 Կուկուն՝ կո՛ւ կո՛ւ, կո՛ւ, կո՛ւ,
 Շունը՝ հաո՛ւ, հաո՛ւ,
 Կատուն՝ միա՛ու, միա՛ու:

Հիւանդ մայրիկին համար:

Ներսէսին մայրիկը հիւանդ էր: Երկու շաբաթ է որ անբաւարար խշտիքի վրայ պառկած էր: Շատ ծանր ցաւերով կը տառապէր, սակայն բերնէն ոչ մէկ տրտունջ լսելի կ'ըլլար:

Անոր քով նստած էր Ներսէս եւ բժիշկին հրահանգին համեմատ դեղերը կու տար: Գիշերները շատ անգամ մայրիկին անկողինին սնարին մօտ անքուն կ'անցնէր: Կը ջանար որ օր յառաջ մայրիկը ապաքինէր Սակայն անոր վեճակը օրէ օր կը ծանրանար, եւ աղքատութիւնը զերեք կը ճշնէր: Ցան մէջ զրամ չէր մնացած: Ներսէս կը խորհի թէ ի՞նչ ընէ: Կամացուկ մը, գաղտագողի, որպէս զէ մայրն իմանալով չախրի, դարակէն կ'առնու մրցանակ ստացած իր մէկ գեղեցիկ զրիչը: Կը վազէ հրապարակը եւ կը պրօայ՝ Հիւանդ մայրիկիս համար: Ո՞վ կը գնէ այս զրիչը: Դրամի պէտք ունինք:

Մեծահարուստ տիկին մը կը լսէ անոր ձայնը եւ զթաղով վրան, տաս ոսկի կու տայ անոր մայրիկին պէտք եղածը հոգարու համար:

Լաւ դաս մը:

Մարդ մը հաւատարիմ, բայց ծոյլ ծառայ մ'ունէր:

Օր մը, այդ մարդը հրամայեց ծառային, որ իր կօշիկները բերէ հանգնելու համար: Ծառան խռոված բերաւ կօշիկները, բայց աղտոտ: Տէրը հարցուց. Այս առաւօտ կօշիկներս ինչո՞ւ մաքրած չես: Ծառան պատասխան

տուաւ. Տէր, փողոցները ցեխոտ են: Երկու ժամէն ձեր կօշիկները դուցէ աւելի աղտոտ կ'ըլլան քան որ հիմայ են: Տէրը քթին տակէն ծիծաղեցաւ, հազաւ կօշիկները եւ դուռը բացաւ դուռս ելլելու համար: Այն ատեն ծառան ետեւէն վազեց ու կանչեց. Տէր, բանալին: Մարդը հարցուց. Բանալին: Այո, պատասխանեց ծառան, բանալին նախաճաշ ընելու համար:

Տէրը ծիծաղելով ըսաւ. Ինչո՞ւ նախաճաշ ընելու համար բանալի կուզես, քանի որ երկու ժամ վերջը հիմակուան պէս անօթի պիտի ըլլաս եւ այն թերեւս աւելի շատ:

Ցան աքաղաղը:

Դործունեայ տանտիկին մը, ամէն առտու տան աքաղաղը խօսելուն պէս, իր երկու սպասուհիները կ'արթնցնէր: Ասոնք աքաղաղին դէմ բարկացան եւ իրարու ըսին. Եթէ սա անիծեալ աքաղաղը չըլլար, երկայն ատեն կրնայինք քնանալ: Եւ աքաղաղը մորթեցին:

Բայց տիրուհին, որ արդէն ծեր էր եւ միշտ առտու կանուխ կ'ելլէր, հիմայ այլ եւս չգիտնալով ժամանակը, սպասուհիներն ալ աւելի կանուխ կ'արթնցնէր, շատ անգամ մինչեւ իսկ կէս զիշերին:

Փոքրիկ նեղութենէ խուսափելու համար, շատ անգամ աւելի մեծ նեղութիւններու մէջ կ'իյնանք:

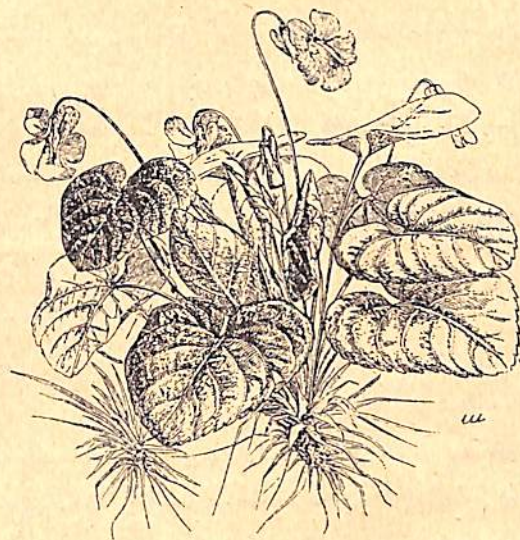
Աղանդի առթիւ:

Սիրելի ծնողք,
Խայտանքով Նոր տարւոյ առթիւ,
Կազմած մէկ փունջ իղձերս անթիւ,
Որոնք բուրեն յարդանք ու սէր,
Ձեզն բերեմ այսօր նուէր:
Պարտեզին մէջ մեր սիրուն տան,
Յանկամ ըլլալ ծաղիկ դարնան,
Հոտով քաղցրիկ, տեսքով քեքուշ,
Ձեզն հրճուանք, ծնողք անուշ:
Ճաղի սրտիս սիրոյ արեւ,
Ու խնամքի ցօղէ անձրեւ,
Որ ձեր ձեռքին տակ ամէն օր,
Բարի գործի թերթ բանամ նոր:

Աղանդը որ չի գար:

Կաղանդն երբոր գայ, մօրեղբայրդ Ալեք
Քեզն պիտի տայ շաքար, խաղալիկ.
Հայրիկդ՝ հրացան, մեծ հայրդ ալ թմրուկ:
Մայրն այսպէս կ'ըսէր Զաւէնին փափուկ,
Որ ընդունելիք նուէրներուն ի սէր
Կաղանդի գալուն անձկով կը սպասէր:

Բայց մանուկներու սրտերը սպիտակ,
Շատ համբերելու չեն վարժ ու ատակ.
Նրէկ Զաւէն ըսաւ. Հէ՛ մայրիկ,
Քանի որ չի գար կաղանդն աղուորիկ,
Որ պիտի բերէ այնքան բաներ թանգ,
Նկուր քեզն հեա մենք անոր երթանք:

Մանուշակը:

Կապոյտ գլխով, կանաչ ոտքով
Շա ծաղիկ եմ անուշ հոտով.
Թէեւ տունկս փոքրիկ է ցած,
Արօտներու մէջ պահու ըտած,

Բայց իմ փունջս ամէն մէկ տուն,
Ըլայ աղքատ թէ մեծատուն,
Կը գտնէ մարդ թարմ ու զուարթ,
Իբրեւ դարնան առաջին զարդ:

Մանուշակի թաղարը:

Ա.

Ամբողջ Վիեննան ձիւնի տակ թաղուած էր այն օրը:
Այր եւ կին փայտացած ձեռքերով իրենց բրինձերն ան-
ընդհատ կարծր գետնին վրայ կը զարնէին եւ սառը
փրցնելով՝ ահագին կոյտեր կը շինէին: Հետզհետէ մութը
կը կոխէր: Յանկարծ դրան զանգակը զարնուեցաւ: Զան-
գակին ձայնը առնելով ոտքի ելայ: Ո՞վ կրնայ ըլլալ
հիւրը: Ո՞վ կրնար այդ օդին տունէն դուրս ելլել: Կիսա-
բաց դրան առջեւը պզտիկ տղայ մը տեսայ, որ կեցած
երեսս կը նայէր:

Այս տղան ի՞նչ կ'ուզէ, հարցուցի սպասուհիին, որ
արդէն տղան ձեռքէն բռնած խոհանոցէն ներս կը տանէր:
Շուտ մը ախորժով պզտիկը ձեռքերը վառարանին մօտե-
ցուց եւ սկսաւ տաքնալ:

Երբ լաւ մը տաքցաւ՝ Մայրս, կմկմաց ամճնալով,
այս առտու սառ կտորած ատենը, սահեցաւ ինկաւ, եւ
սրունքը կտրեցաւ: Յետոյ վառարանին վրայ եռացող
կերակուրները ցուցնելով՝ Ես դպրոցն էի, շարունակեց,

եւ բերանս դեռ բան չեմ գրած: Այս օր լսեցի, խոհա-
նոցէն դուրս ելայ սպասուհիին հրահանգ տալով, որ պէտք
եղածը հոգայ, եւ ամէն օր զինքը կերակրէ: Շատ օրեր
անցան, բայց պզտիկը ալ չերեւցաւ:

Բ.

Ձմեռն անցաւ ու մենք ալ չէինք խորհիր տղուն
վրայ: Բայց Զատիկի առաջին կիրակին էր, երբ առտուն
կանուխ տղան տունս եկաւ: Մազերը սանտրուած էին եւ
լայն սպիտակ օձիքին տակ խոշոր, կապոյտ փողկապը կը
ծփար: Ձեռքը թաղար մը բռնած էր, ուր մանուշակի
տունկ մը կար: Թաղարն ինծի ներկայացուց եւ աչքերը
գետին խոնարհած ըսաւ. Ասիկա մայրս ձեզի ղրկեց, իբրեւ
նշան իր երախտազխտութեանը, որ այս ձմեռ անգամ մը
ինծի կերակուր շնորհեցիք:

Ես զարմացած անտր կը նայէի:

Դարնան առաջին մանուշակն, Տիկին, կրկնեց անիկա,
մայրս ձեզի համար քաղեց: Ժուեցայ ու սիրուն տղուն
ճակատը համբուրելով՝ առի նուէրը:

Սիրուն եւ տգեղ քոյրերուն զրոյցը:

Մեզմէ շատ յառաջ թագաւոր մը կար,
Ունէր շատ բաներ, բեհեզ ու դոհար.
Դարձեալ ան ունէր երկու հատ աղջիկ,
Մէկը շատ տգեղ, մէկայն գեղեցիկ:

Աղջիկը տգեղ միշտ կը նախանձէր,
Թէեւ էր գիրուկ, ունէր շատ գանձեր.
Բայց ափսոս, չունէր սիրուն դէմք, մազեր,
Մինչ քոյրն ինչպէս հրեշտակ նազէր:

Օր մը տգեղ քոյրն ըսաւ զեղեցիկին.
Եկուր ծովեզերքն երթանք միասին:
Գեղեցիկն առաջ կը քալէր սիրուն,
Չէր մտածեր ինչ կու գար իր գլխուն:

Հազիւ թէ հասան ափը ծովին մեծ,
Տգեղը սիրունը ծովը գլորեց:
Պռուսաց ու կանչեց աղջիկը սիրուն,
Քոյր, զիս ազատէ Աստուծոյ սիրոյն:

Ետքէն եւ քեղեկ կու տամ շատ գանձեր,
Մանեակ ու օղեր եւ ուրիշ նուէր:
Տգեղը պռուսաց. Դուն մեռիր շան պէս,
Անոնք իմն կ'ըլլան այսպէս թէ այնպէս:

Բ.

Ծովին մէջ մեռաւ աղջիկը սիրուն.
Չկնորան ուռիան ծովն իջուց իրիկուն.
Եւ մեծ զարմանքով ան բռնեց մարմին,
Երբեմնի այնքան չքնաղ զեղեցիկին:

Անոր վրայ ցանեց սիրուն ծաղիկներ:
Ծիշտ այդ կողմերէն աշուղը կանցներ,
Տեսաւ այդ ամէն ու տարաւ դիակ,
Ու չորցուց բակին մէջ արեւուն տակ:

Տաւիղ մը շինեց ոսկրէն անոր,
Ու լարեր հիւսեց մաղերէն աղուոր.
Ետքէն ան գնաց զեղեցիկին տուն,
Երգեր նուագեց առջեւ ամենուն:

Տաւիղը հեծեց ու երգեց այսպէս.
Ժողովուրդ, լէ՛ եւ դատաստան տես.
Քոյրն իմ հարազատ, առանց յանցանքի,
Ծովը զիս խղդեց ծոցը յորձանքի:

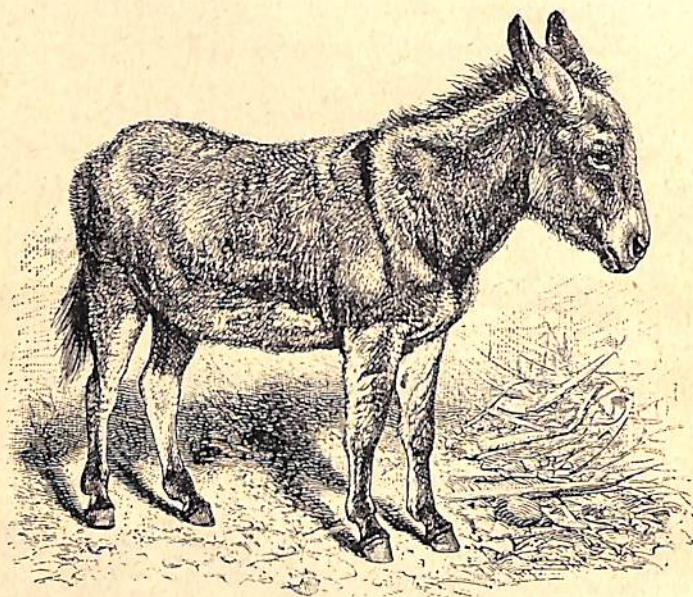
Մէկալ օր մարդիկ վառեցին կրակ,
Չար քոյրն անոր մէջ նետեցին արագ.
Մեռաւ գոչելով այն տեղ անդադար,
Աստուած զիս պատժեց, պատիժ է արդար:

Բեռնակիր իշուկին խելքը:

Իշուկին վրայ երկու պարկ աղ բեռցուցած էին:
Օղը շատ տաք էր եւ աւանակն ալ քրտնած: Արահետէ
մը անցած պահուն անդգոյշ քայլ մ'առնելով՝ յամառ
անասունը սահեցաւ ինկաւ վտակի մը մէջ: Երբ յաջո-
ղեցաւ օտքի ելլել, տեսաւ որ բեռը թեթեւցած էր: Աղը
հալած էր: Շատ ուրախացաւ, եւ մտադրեց ուրիշ առիթ-
ներէն ալ օգտուիլ այսպէս թեթեւնալու համար:

Յաջորդ օրը, իշապանն իշուն վրայ դրաւ սպունգով
լեցուն երկու պարկ: Ի՛նչ է սպունգ, թեթեւ բան մը:
Բայց մեր էջը ծոյլ էր, ուղեց թեթեւ բեռն աւելի թե-
թեւցնել: Հապճեպով գետը մտաւ. սպունգները սկսան

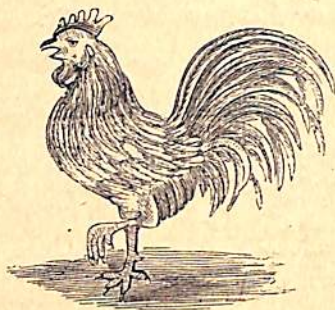
անյագօրէն ջուր ծծել: Աւանակին բերը ծանրացաւ ու
ծանրացաւ. ան փորձեց ջրէն դուրս դալ, սակայն զիւրաւ
չկրցաւ: Տէրը վրայ հասաւ եւ խղճուելու վտանգէն ազա-
տեց իշուկը, եւ յետոյ ճարտով աղէկ մը պատժեց եւ
սպունգի անձրեւին տակ ծոյլ էջը քշեց ու քշեց:

Ինչո՞ւ իշուն ականջներն երկայն են:

Աստուած երբ յանձնեց զբախտն Ադամին,
Ականջներն իշուն դեռ երկար չէին,
Այլ միւսներուն պէս սիրուն ու պզտիկ:
Ի՞նչպէս եղաւ որ անոնք այլանդակ,

Երկար ձեւ առին, պատմեմ՝ ձեզ հիմակ:
Ադամ ուղեց որ ամէն անասուն
Անուն ունենայ յարմար եւ սիրուն.
Ուստի ամէնքն ալ իր հրամանով,
Շուտ մը շարուեցան կարգաւ իրար քով:
Դրաւ ամէնուն անուն մը յարմար,
Առիւծ, ձի, ուղտ, կով, փիղ, կատու, ոչխար:
Եւ ըսաւ. Հիմակ առջեւէս անցէք,
Տուէք ձեր անուն ու տեղերդ զացէք:
Էշ աղբարիկը, իր բախտէն աւանդ,
Շարքին շատ վերջը կու գար եւ դանդաղ.
Մինչեւ միւսներն ըսին ու զացին,
Խեղճը մոռցեր էր անունն իր անձին:
Քիչ մը սրտնեղած՝ Էշ, ըսաւ Ադամ,
Պուալով կրկնեց մէկ քանի անգամ.
Բայց եկէք տեսէք որ էշն անզգամ,
Անունը ըսել երբեք չէր կրնար.
Կամ սխալ կ'ըսէր, կամ կը մոռնար:
Ադամ բարկացած ցատկելով տեղէն,
Իշուն ականջներ կը բռնէ մէկէն,
Եւ ուժով թափ կու տայ ու կը քաշէ.
— Անունդ էշ է, անունդ էշ է: —
Ահա այդ օրէն ականջներն իշուն
Կ'երկնան, կ'ըլան մինչեւ կէս կանգուն:

Պարծենկոտ աքաղաղը:

Կո՛ւ կո՛ւ լի՛կո՛ւ: Ես շահ աքլորն եմ, ես խան աքլորն եմ, ես սուլթան աքլորն եմ: Իմ հաւիկներ, սիրունիկներ, սեւ սպիտակ ու խառնուփի իմ հաւիկներ, ո՛վ է աշխարհի գեղեցիկը, ո՛վ է քաջերուն մէջ քաջը:

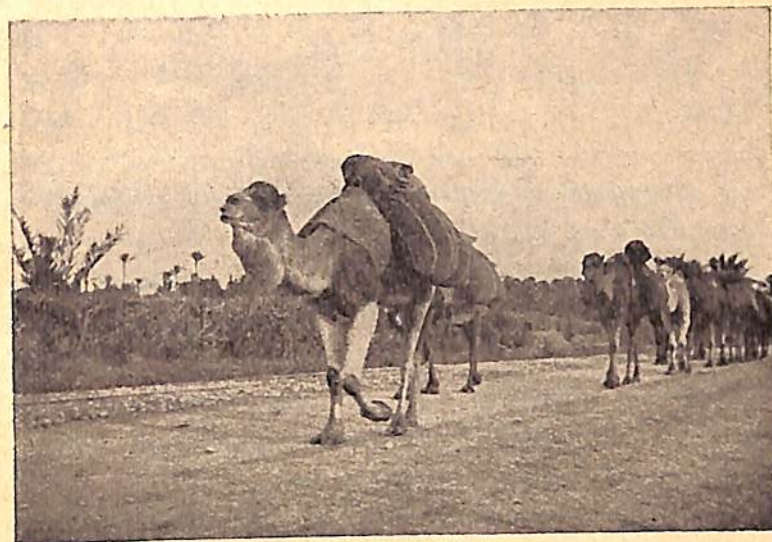
Չկայ, չկայ, սուլթան ու խան, աշխարհիս մէջ քեզի հաւասար, դուն միայն ես գեղեցիկը, դուն միայն ես քաջազունը:

Կո՛ւ կո՛ւ լի՛կո՛ւ: Ո՞վ առիւծի ձայն ունի, ուժեղ ոտքեր ո՞վ ունի, գոյնզգոյն լաթեր ո՞վ ունի:

Մեր շահին լաթերն են գոյնզգոյն, մեր սուլթանին ոտքերն են պողպատ, մեր խանին ձայնն է արեւիկան:

Բայց ափսո՛ս բռնեցին սուլթանին աջ ոտքէն, փողոտեցին խանը սուր սուր դանակով ու փետրատեցին շահին գոյնզգոյն զարդերը: Դրին պարծենկոտը սանին մէջ, եփեցին ու կերան լափեցին:

Ի՛նչ համով աքլոր էր:

Ուղտը:

Չորքոտանի անասուն մըն է ուղտը: Վեղը երկայն է եւ կոր, դուլը շատ մեծ է: Մարմինը դանդուր, խառնաշ եւ երբեմն ալ դորշ անհաւասար մազերով ծածկուած է: Գրեթէ կռնակին մէջտեղը ճարպէ սապատ մը ունի: Կուրծքին եւ ծունկերուն վրայ փառարածներ ունի: Ոտքերուն ծայրը երկու հատ իրարու կից մատներ ունի, ասոնց ծայրը կճղակներ կան: Բայց ուղտը այս կճղակներուն վրայ չի կոխեր, այլ լայն մատներու ներքաններու վրայ:

Բեռնակիր անասուն է եւ չարքաշ: Կը նստի եւ այնպէս բեռները վրան կը դրուին: Անապատներու մէջ շատ կը գործածուի:

Աղուէսը:

Ա.

Ջաղացական մը կար. տուն չունէր, տեղ չունէր: Ջաղացք մ'ունէր, ալիւր կ'աղար եւ այնպէս կ'ապրէր:

Օր մը, աղուէսն անոր եկաւ եւ ըսաւ. Կարելի չէ՞ որ զիս քեզի եղբայր եւ ընկեր առնուս: Ջաղացականը պատասխանեց. Ես զքեզ ինչպէս ընկեր առնում, երբ տուն տեղ չունիմ: Աղուէսն ըսաւ. Ես այս շովիններու մէջ կը բնակիմ եւ այս ինծի հերիք է: Ջաղացականը հաւանեցաւ եւ անկէ վերջ իրարու ընկեր եղան:

Աղուէսը պտոյտի ելաւ եւ ետ դառնալով հարցուց Ջաղացականին. Կարելի չէ՞ որ Թաղաւորին աղջկը կ'ին առնուս: Չէ, պատասխանեց Ջաղացականը, ես աղքատ եմ: Աղուէսը պնդեց. Դուն Թաղաւորին աղջկան հետ պէտք ես կարգուիլ: Ջաղացականը պատասխանեց. Լաւ, ըլլայ:

Աղուէսն ելաւ գնաց Թաղաւորին մօտ եւ անոր ըսաւ. Բու աղջիկդ այս ինչ մանչուն կուտան: Թաղաւորը պատասխանեց. Մի՞նչեւ որ մանչը չտեսնեմ, դուստրս անոր չեմ տար: Աղուէսը Ջաղացք փութաց եւ Ջաղացականին ըսաւ. Բայէ, շուտ ըրէ, Թաղաւորը զքեզ տեսնել կ'ուզէ, որպէս զի աղջկը քեզի հետ կարենայ պսակել: Երկուքը միասին ճամբայ ինկան: Շատ դացին քիչ գացին ջուրի հանդիպեցան: Հոն խորամանկ աղուէսը Ջաղացականին պատառատուն զգեստները ջուր նետեց: Յետոյ վազեց Թաղաւորին լուր տուաւ. Փեսան կէս ճամբան մնաց, ջուրն ինկաւ, զգեստ չունի, ձեռք մը հագուստ չընկեցէք որ հագնի ու գայ: Թաղաւորը հրամայեց որ սիրուն զգեստ-

ներ տանին: Ջաղացականը զգեստները ստացաւ եւ հագաւ: Աղուէսը յետոյ զինքը խրատեց որ հագուստներուն շատ չնայի, ապա Թէ ոչ կ'ըսեն Թէ՛ նայեցէք, չտես է: Ետքէն դացին դացին եւ Թաղաւորին ապարանքը հասան, աղուէսն ու Ջաղացականը: Ներս մտան դահլիճը եւ նստեցան: Փեսան յաճախ իր ոսկեճամուկ զգեստներուն կը նայէր: Այն ատեն ներկայ եղողները մտադիր ըլլալով ըսին. Մեր փեսացուն կարծես գեղեցիկ զգեստներ երբեք չէ տեսած, անոնց վրայ յառած են աչքերը: Այս որ աղուէսը լսեց՝ պոռաց զայրացած. Ի՞նչ կ'ըսէք, մէյնը անոր յառաջուան շորերը տեսնէիք: Այս նոր զգեստները չի հաւնիր, անոր համար աչքերն անոնց վրայ սեւեռած է: Այն ատեն Թաղաւորը ծիրանի նոր զգեստներ բերել տուաւ: Ջաղացականը զանոնք հագաւ եւ զարդարուեցաւ: Հարսանիքը սարքուեցաւ եւ արքայադուստրն ու զիւղացին իրարու տրուեցան: Շատ շքեղ հանդէսներ տեղի ունեցան: Ետքէն իշխաններ, արիկ նուագողներ եւ ուրիշներ փեսան ու հարսը ճամբայ դնելու ելան:

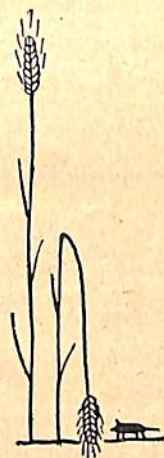
Բ.

Շատ դացին քիչ գացին աղուէսն ուղեկիցներուն ըսաւ. Դուք կամաց կամաց յամրընթաց եկէք, ես գործ ունիմ, շուտով կ'երթամ ու կու գամ: Ու սկսաւ արագ արագ վազել: Հասաւ դեւի մը տունը որ համակ ոսկի էր: Դեւին ըսաւ. Դեւ եղբայր, Թաղաւորը կու գայ զօրքով ու զէնքով: Դիտնաս զքեզ կ'ուզէ մեռցնել: Շուտով խոտի այս հսկայ դէպին մէջ պահուրտէ: Դեւը հնազանդեցաւ. այն ատեն նենգամիտ աղուէսը խոտին կրակ տուաւ եւ

դիւր հրոյ ճարակ եղաւ: Ասով ոսկի տունը ճարպիկ աղուէսին մնաց: Ապա անուշեղէն եւ գինի առած հարս ու փեսայ բերողներուն առջեւ եղաւ: Զաղացականը շատ ուրախացաւ, երբ զինքը տեսաւ, վասն զի կը մտածէր թէ ի՞նչ պիտի ընէր այնքան բազմութեան: Աղուէսը տուն տարաւ ամէնքը: Խնջոյքի սկսան: Ուտելիքները համեղ էին. դանակները եւ միւս սպասները ոսկի: Կերան, խմեցին եւ պարեցին: Թագաւորն ալ ետքէն իր աղջկան այցի եկաւ եւ զարմացաւ մնաց, երբ ամէն բան ոսկի դտաւ:

Օր մը աղուէսը Զաղացականին ըսաւ. Խնձի ի՞նչ պիտի ընես, երբ մեռնիմ: Զաղացականը պատասխանեց. Վրադ մեծ տուն մը շինել պիտի տամ: Երկու օր վերջը աղուէսը մեռել ձեւացաւ: Զաղացականը կարծեց թէ իրօք մեռած է ան եւ դրացիները կանչեց ու հրամայեց որ ոտքէն բռնած փոս մը նետեն անասունը: Այն ատեն աղուէսը մէկէն վեր ցատկեց եւ ցատկոտ պոռայ Զաղացականին երեսնի վեր. Ապերախտ, շուտով տնէս դուրս ել: Զաղացականը թողութիւն խնդրեց աղուէսէն, եւ խոստացաւ թէ՛ երբ իրապէս մեռնէր, անոր աճիւնին վրայ եկեղեցի մը կառուցանել պիտի տայ: Աղուէսը հաւանեցաւ եւ անոր չարիք չհասցուց: Իսկ Զաղացականն ու իր կինը երկար սուրբեցան խաղաղ ու հանգիստ:

Հասկերը:

Կեանքի պատկեր
Էք, ո՞վ հասկեր.
Սին, աղաղուն,
Հասկը պիտուն,
Դիւք մը հըպարտ,
Կը կարծէ զարդ:
Իսկ լին ատոք
Հասկը անհոգ,
Իր բազմալը
Գլուխն երկիր
Կը հակէ վար
Խոնարհաբար:

Նորաթիթ վարդը:

Բուրաստանին մէջ երփներանդ սիրուն ծաղիկներ ցնծատօն են սարքեր:

Գարնանածաղիկ, կակաչ, մանուշակ, նարդէս, յակինթ ու ներկայ ամէն ծաղիկ՝ իրենց թագուհւոյն կը սպասեն զուարթերես եւ անհամբեր:

Կէսօրին սպիտակ ամպեր թեթեւ կը քողարկեն լուրթ երկնախամարը: Մաղմաղ անձրեւը կը սկսի մեղմով սրսկել ցոցցօղելով մարդ ու ծաղկաստան: Կը մեղմանայ խղիւղի տօթը: Կեանք ու փայլ կ'առնու նորէն բուսականութիւնը եւ արար աշխարհ: Տերեւներ, բաժակներ եւ

կոկոններ կը զարդարուին կաթիլ կաթիլ մարգարիտներով, որոնք հիմայ արեւուն երեւնալուն զոյնզոյն կը փայլեն:

Բուրաստանին ծաղիկները նախ կ'ամփոփուին, կը խոնարհին անձրեւին՝ այդ երկնատուր օրհնութեան ներքեւ: Սակայն քիչ յետոյ արդէն կը բարձրանան ու կը կանգնին եւ իրենց մարդարտայեռ զոհար պսակը կ'ուղղեն դէպ ի վեր ծաղիկ ցօղունի մը, որ նոյնպէս կազդուրուած՝ աւելի մեղմութեամբ կը պարզէ իր վառ կարմիր թերթիկները, այնքան հանդարտօրէն, կարծես շինէր սեպհական դեղեցկութենէն:

Գուրգուրոտ արեւու վերջին ճառագայթները մինչ դժկամակ կը մեկնին իրմէ, սա ժպտերես վար կ'առնուի իր շղարշ առագաստը, եւ կը ներկայանայ զինքը շրջապատող ծաղիկներուն, եւ զօհունակ կը տարածէ անոնց վրայ իր անուշ անուշ բոյրը:

Վարդենին բացուած է . . . :

Կեցցէ, մեր տիրուհին, կը զօչեն միաբերան բոլոր զոյնզոյն ծաղիկները, կեցցէ մեր թագուհին:

Վարդը սակայն կը խոնարհեցընէ իր պսակաւոր զուլնն ու կը հծծէ համեստօրէն կեցցէ մեր Տէրը, մեր Արարիչը:

Հօր մը դորովը:

Օր մը Հենրիկոս Դ. չորս ոտքով կը քալէր, այսինքն իւր կռնակին վրայ կը տանէր իւր դեռատի զաւակը: Ասիկա ուրախ զուարթ խարազանը կը շառաչեցնէր իւր հեծանելքը զրդուելու համար: Սպանիական դեսպան մը յանկարծ ներս մտաւ եւ թաղաւորն այս դիրքին մէջ տեսնելով ապշահար մնաց: Հենրիկոս Դ. առանց իւր դիւքը փոխելու, ըսաւ անոր. Պարոն դեսպան, արդեօք զուք զաւակ ունի՞ք: — Այո՛, տէր արքայ: — Այն ատեն սենեկին շրջանը կրնամ վերջացընել:

Հենրիկոս Դ. կը մտածէր թէ՛ անդաւակ մարդ մը միայն չի կրնար երբեք զգալ ու խմանալ հօր մը իւր զաւակներուն վրայ ունեցած դորովն ու դուրգուրանքը:

Ուսանողին երգը:

Երկնից տակ

Կապուտակ,

Կանանչ խոտերուն վերայ,

Թո՛ղ մեր ձայնն ուրախ, թրթռայ,

Եւ մեր քով

Հաճոյքով,

Մեր ծընողքը սիրելի

Մեզ գիտէ աչքն ու փայլէ:

Գիւրջ, տետրակ,

Գիր բարակ,

Դրժուար, դիւրին, շատ դասեր,
Մեզի ուսման կուտան սէր.

Բայց հիմակ,
Խանգ համակ,
Այս մեր կանոնն ու օրէնք,
Պէտք է խաղանք ու երգենք:

Մինչեւ որ
Զօրաւոր
Հընչէ ձայնը զանգակին,
Եւ ամէնքս ալ ժըպտագին,
Լուռ բերան,
Դասարան
Երթանք դէմքով զսփոնակ
Գրքենք կարդանք շարունակ:

Պէտք է իրարու օգնել:

Ժամանակաւ կար երկու մարդ, որ շատ աղքատ եւ շատ թշուառ էին: Առաջներ կոյր էր ի ծնէ, իսկ երկրորդն անդամալոյծ ըլլալով չէր կրնար քայլել: Երկուքն ալ անկարող էին իրենց ապրուստը հոգալու: Յանկարծ գեղեցիկ զաղափար ունեցան իրենց թշուառութիւնները միացնելու: Կոյրը՝ որ ուժեղ էր, անդամալոյծը կռնակն առաւ. անդամալոյծն ալ, որ սուր աչքեր ունէր, իւր թշուառութեան ընկերին առաջնորդն եղաւ:

Փոխադարձաբար իրարու օգնելով դժբախտութեանց բերը կը թեթեւնայ:

Համբաւ:

Օրին մէկը, Նրակը, Զուրն ու Համբաւը միասին ճամբորդելու ստիպուելով, իրարու հետ խորհրդակցեցան թէ արդեօք ինչպէս կրնային զերար վերստին գտնել, եթէ զերար կորսնցնելու ըլլային:

Նրակն յայտարարեց. Զիս հոն կը գտնէք, ուր մուխ կայ:

Զուրն ալ ըսաւ. Պէտք պիտի ըլլայ զիս ճահճային տեղեր գտնել:

Իսկ զձեզ, հարցուցին Համբաւին, ո՞ւր կրնանք գտնել:
Զի՛ն, պատասխանեց Համբաւը, անգամ մը զիս կորսնցնելէն վերջը, երբեք կարելի չ'ըլլար զիս վերստին գտնել:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

* Աստղանիշները յանդատը են:

1 Այբուբեն, տպագիր	4	33* Աստուած	36
2 Այբուբեն, ձեռագիր	5	34* Աստուծոյ մոմերը	37
3* Ձորս եղանակները	6	35 Վարդերը	38
4 Ինչպէս է	7	36 Ծխան մաքրողը	39
5* Դէպի ո՞ւր	8	37* Վարձքի կատար	40
6 Երկու դասընկերները	9	38 Ծառը	41
7* Հէ՛յ ջան լուսին	11	39 Խելացի ծառան	42
8* Կառախումբը	11	40* Արեւն է Լէր	42
9 Ո՞վ է տէրը	12	41 Սուտ մի՛ խօսիք	43
10 Ժիրացիին օղանաւը	13	42 Ձաղերը	44
11* Ծոյլ տղան	14	43* Կաքաւը	45
12 Ծուռ-Դուռմը	15	44 Անասունները կը խօսին ..	46
13 Ինչ նիւթ է	17	45 Հիւանդ մայրիկին համար..	48
14* Նշենին	18	46 Լաւ դաս մը	48
15 Փոքրիկ ստահակը	18	47 Տան աքաղաղը	49
16 Այսպէս ըրի	21	48* Կաղանդի առթիւ	50
17* Ծիծեռնակին	22	49* Կաղանդը ո՞ր էի դար	50
18 Լեզուդ կը կտրեմ	23	50* Մանուշակը	51
19 Խաղողի ողկոյցը	24	51 Մանուշակի թաղարը	52
20 Բարեկիրթ տղան	25	52* Սիրուն եւ տղեղ քոյրերուն	
21* Տղուն աղօթքը	26	զրոյցը	53
22 Աստուածամայրն եւ Յիսուս		53 Բեռնակիր իշուկին խելքը	55
մանուկը	27	54* Ինչո՞ւ իշուն տկանջներն	
23 Սիսակ ճանճ կը սասկեցնէ	28	Երկայն են	56
24* Հրանդը	29	55 Պարծենկոտ աքաղաքը	58
25 Բարեսիրտ պատանիները ..	30	56 Ուղտը	59
26 Փորձը	30	57 Աղուէսը	60
27* Փերեզակը	32	58* Հասկերը	63
28* Գարունն եկաւ	32	59 Նորափթիթ վարդը	63
29* Ձիւնածաղիկը	33	60 Հօր մը դորոյն	65
30 Թէ ի՞նչպէս ծառերը դու-		61* Ուսանողին երգը	65
նաւոր տերեւներ հաղան ..	34	62 Պէտք է իրարու օղնել ..	66
31* Դաշտի վարդը	35	63 Համբաւը	67
32 Արդար պատիժը	36		

ՄԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

2093

4142

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0060826

ԴԱՍԸԳՐՔԵՐ ՀԱՏԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԽ

- ՈՍԿԵԱՆ Հ. Հ., Շողակաթ (Իմ Գիրքս) Այբբենարան-Ընթերցարան, գունատիպ եւ պատկերազարդ, Ա. տարի, Վիեննա 1929, էջ 64:
- Շողակաթ, Հայերէն Ընթերցարան, պատկերազարդ, Բ. տարի, Վիեննա 1931, էջ 82:
- Շողակաթ, Հայերէն Ընթերցարան, պատկերազարդ, Գ. տարի, Վիեննա 1930, էջ 82:
- ՎԱՐԴԱՆԾԱՆ Հ. Ա., Շողակաթ, Հայերէն Ընթերցարան, պատկերազարդ, Դ. տարի, Վիեննա 1930, էջ 92:
- Շողակաթ, Հայերէն Ընթերցարան, պատկերազարդ, Ա. տարի Ուսումնարանի, Վիեննա 1930, էջ 108:
- ԱՅՏԸՆԾԱՆ Հ. Ա., Քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէնի: Վիեննա 1883, էջ 264, կիսլթ.:
- ԶԱԼԸՅԵԱՆ-ԱՅՏԸՆԾԱՆ, Քերականութիւն հայկազնեան լեզուի (գրաբարի), քարձրագոյն դասու 1885. 11. տպ., էջ 528, կիսլթ.:
- Նոյնը համառօտ ստորին դասու:
- ՅՈՎԱՆԾԱՆ Հ. Ղ., Ժաղիկ Ս. Գրոց, համառօտ քառարանով (Ընթերցարան գրաբար լեզուի, ստորին դասու). Վիեննա 1889, էջ 266, կիսլթ.:
- ԹՈՌՆԾԱՆ Հ. Թ., Հատընտիր ընթերցուածքի մատենագրութեանց նախնեաց (ոսկեդարու), ընդարձակ ծանօթութեամբք: 2 հտը. Ա. 1891, էջ 22+461 կիսլթ.: Բ. 1910, էջ 31+575 կիսլթ.:
-